

258797

ROMÂNIA

și

STATUL ROMANO-CATOLIC UNGURESC

din

TRANSILVANIA

Interpelare dezvoltată în ședința Senatului din 12 Februarie 1932

de

Dr. LAURENȚIU OANEA

Senator de Năsăud

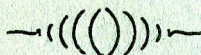
BCU Cluj / Central University Library Cluj

și

RĂSPUNSUL

D-lui Prof. N. IORGA

Președintele Consiliului de Miniștri
și Ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „LUPTA” N. STROILĂ, G-RAL BUDIȘTEANU, 8

1932

ROMÂNIA

și

STATUL ROMANO-CATOLIC UNGURESC

din

TRANSILVANIA

Interpelare dezvoltată în ședința Senatului din 12 Februarie 1932

de

Dr. LAURENȚIU OANEA

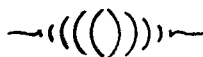
Senator de Năsăud

și

RĂSPUNSUL

D-lui Prof. N. IORGA

Președintele Consiliului de Miniștri
și Ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor

BIBLIUNIV. CLUJ

1910.20. IX. 1932

EXEMPLAR LEGAL

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „LUPTA“ N. STROILĂ, G-RAL BUDIȘTEANU, 8

1932

258797

ROMÂNIA
și
STATUL ROMANO-CATOLIC UNGURESC
din
TRANSILVANIA

Interpelare dezvoltată în ședința Senatului din 12 Februarie 1932

de

Dr. LAURENȚIU OANEA
Senator de Năsăud

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-l Mihail Sadoveanu, președinte: D-lor senatori, se intră în ordinea zilei. D. senator Oanea are cuvântul, pentru a-și dezvoltă interpelarea d-sale în chestiunea statusului romano-catolic din Ardeal.

D-l Laurențiu Oanea: D-le președinte, d-lor senatori, dela 21 Decembrie 1931, când s'a ridicat pentru prima dată în fața acestui Inalt Corp chestiunea statului romano-catolic din Ardeal, și când mi-am permis să anunț o interpelare în această chestiune, s'a întâmplat un fapt de o extraordinară gravitate, care nu trebuie să ne scape din vedere nici nouă și în special, nu trebuie să scape din vedere onoratului guvern. În cursul lunii Noiembrie, anul trecut, d-l prim-ministru, în calitate de ministru al cultelor și instrucțiunii publice, a socotit că este necesar să oprească, în interesul prestigiului și siguranței acestui stat, adunarea generală convocată pe ziua de 19 Noiembrie 1931, de celalt „stat“, care se numește „Statul catolic“—stat neloial, în statul nostru național.

D-l Iosif Șandor: Status nu stat.

D-l Elemer Gyarfas: Status nu stat.

D-l Laurențiu Oanea: D-le președinte, d-lor senatori, Consiliul de miniștri a luat măsura—după mine, deplasată — ca să se înceapă, cu privire la situația statului catolic,

convorbiri cu Sf. Scaun, cu care, în baza Concordatului pus în aplicare astăzi, suntem în raporturi diplomatice, dela statul nostru, la singurul „Stat catolic“, ce poate să existe în univers, pe lângă statele politice — statul Vaticanului.

Trebuia ca fiecare cetățean onest al acestei țări și fiecare instituție din cuprinsul ei, să aștepte cu răbdare soluțiunile, pe cari onor. guvern le va da, după ce pe cale diplomatică va ajunge la cunoștința punctului de vedere al Sfântului Scaun în această chestiune.

Contrar acestei cuviințe, reprezentanții Statului catolic din Ardeal au trecut peste autoritatea reprezentantului Sfântului Scaun în România, care este Sanctitatea Sa Nunciul Apostolic, peste autoritatea Excelenței Sale d-lui Arieepiscop și Mitropolit al Bisericii Catolice, reprezentant al catolicismului aci în Senat, ca senator de drept, — au trecut peste autoritatea guvernului nostru, și s'au dus direct la Roma, la Sf. Sacun, ca să justifice acolo punctele lor de vedere, ca și când în această țară nu ar exista rândueli, nu ar exista legi, nu ar exista o ierarhie și nu ar putea exista disciplina și sancțiunile necesare, la un moment dat.

Rezultatul l'ați văzut astăzi. Atât prin poștă cât și personal vi s'a distribuit — în vederea interpelării mele — această broșură intitulată „Statusul romano-catolic din Transilvania“, o broșură, care cuprinde punctele de vedere ale acestui organism, pe care am îndrăsnit să-l numesc periculos statului nostru și pe care înțeleg astăzi să-l combat și să arăt lipsa lui de orice *temei istoric, juridic și canonic*. Stăruiesc asupra acestui din urmă punct, pentrucă, după ce d-l prim-ministru, în calitate de ministru al cultelor, a luat, cu energie, dispozițiuni în contra acestui organism care nu vrea să se supună Departamentului Cultelor, o singură chestiune a mai rămas în îndoială în fața înaltului nostru guvern: **chestiunea canonicității acestei instituțiuni**. Pentru a soluționa și această problemă a canonicității, guvernul a găsit de bine ca să dea delegație d-lui ministru al justiției, Văler Pop, — care are calitatea de unit și ne servește spre cinste nouă uniților din acest stat, și care are consimțământul nostru al obștei unite din această țară cu Biserica Romei — căci d-sa este președintele „Agrului“ adică al Asociației generale a românilor uniți din România, (aplauze), cari înțelegem și noi, la un moment dat să reacționăm, însă în cadrul canoanelor și în cadrul legilor în materie bisericească.

Trebuia să se aștepte ca mai întâi să meargă la Roma delegatul guvernului nostru, d-l ministru al justiției și să elucideze acolo această chestiune a canonicității Statului romano-catolic din Ardeal.

Totuș, Statul catolic a trimis reprezentanți, peste capul tuturilor, la Roma. Dar, la Roma, d-lor senatori, conducătorii

Statului catolic nu au prezentat această broșură candidă pe care ne-au trimis-o nouă, ci, ca să facă impresie, au prezentat o ediție latinească cu un text în parte diferit și tendențios, și cu o copertă în culorile galben-alb, ale Vaticanului, pentru ca, dela început să arate loialitatea directă față de Roma, cu disprețul românilor și al României.

Statul romano-catolic unguresc a fost și a rămas dușmanul românilor.

D-lor senatori, când am anunțat interpelarea mea, spuneam că acest organism este o rană pe corpul neamului românesc de pretutindeni și în special pe corpul nostru, al românilor din Ardeal.

Să-mi permiteți să mă explic.

Fără a fi fatalist, de acest Stat catolic totdeauna am avut o teamă; și sub regimul unguresc, pentru că el ne-a adus cea mai mare lovitură și sub regimul românesc, pentru că la toate încrucișerile istoriei noastre, el a avut un rol păgubitor. Și astăzi păgubește statului.

Voiu reține șase momente din trecutul istoric al nostru, cu care voiu dovedi și nu voiu putea fi combătut, că așa este.

1. D-lor senatori, la pagina 7 din acest memoriu, prezentat Sfântului Scaun, cu laudă, cu fală, pentru dumnealor, Statul catolic spune că dumnealor sunt autorii Unirii unei părți a Românilor din Transilvania cu Roma.

Așa este. Aceasta însă, pentru noi românii din Transilvania, pentru timpurile de atunci, a însemnat o mare lovitură, pentru că ne-a despărțit corpul românesc din Transilvania în două. (Aplauze prelungite).

Și dacă ulterior am știut să tragem foloase naționale și foloase culturale din legăturile cu Roma, datorim aceasta numai conducătorilor noștri dela Blaj, scriitorilor și istoricilor noștri, cari au descoperit puțința ca din această nenorocire națională să tragem și anumite foloase.

Dar pentru timpurile acelea masa română unită a servit numai de umplutură grofilor și baronilor, cari au rămas și după protestantism în Biserica catolică din Ardeal.

Acesta este adevărul și stau pe această chestiune cu oricine la discuție și cred că nu voiu putea fi combătut.

2. D-lor, Statul catolic a fost elementul politic feudal din veacurile al XVI-lea, XVII-lea și al XVIII-lea, care a împiedicat sistematic și cu o statornică îndărătnicie nerecunoașterea poporului român ca națiune, alături de: Maghiari, Secui și Sași, în Ardeal, din care cauză Români, până la 1848, au

rămas un popor în sclavie, fără a obține nici măcar recunoașterea cultului lor strămoșesc și creștinesc.

3. Al treilea: după alipirea Ardealului cu Regatul-Ungar, unirea Ardealului cu Ungaria, la 1867, și până la războiul mondial, dela acest Stat catolic au pornit toate inițiativele de persecuție și toate curentele vrăjmașe nouă, Românilor.

4. Al patrulea: în revoluția din toamna anului 1918, când totul eră răsturnat, când vieța și avutul cetățenilor din Ardeal, fără deosebire de limbă și lege, eră apărat de națiunea română ardeleană, înarmată în disciplinatele noastre „gărzi naționale“, numai de la acest Stat catolic și dela Episcopul Majlath au pornit primele țipăte de desnădejde, în apărarea unității ungare, pe care dreptatea istoriei o sfâșia, fiecare popor, scăpat de jugul milenar, trecând la statul lui național.

Să-mi permiteți să vă arăt cum concepea Episcopul Majlath rolul religios al Statului catolic, la 14 Noemvrie 1918 — vasăzică în plină revoluție, când noi, Români apărăm vieța dumnealor...

D-l Elemer Gyarfas: Două săptămâni înaintea Unirii!

D-l Laurențiu Oanea: P. S. S. deschidea Adunarea Statului catolic cu următoarele cuvinte: „Viața națională maghiară merge înainte, în formă nouă.“

Noi, cărora binele patriei ne este mai scump decât orice altceva, nici în aceste momente schimbate nu putem pierde de dinaintea ochilor esențialul: viața națională fericită, puternică... Despre conlucrarea preoților și credincioșilor, dicezei mele, am asigurat deja în scris pe Consiliul Maghiar. Să-mi fie permis a cere autorizația Adunării generale, spre a putea face acest lucru și față de Consiliul național ardelean maghiar; pe care, în opera lui grea și plină de răspundere, vroim să-l sprijinim ca un singur om“.

Iată, d-lor senatori, cum se manifestă Statul catolic ardelean, în cele mai critice clipe ale istoriei Transilvaniei. El, se consideră ca organ politic maghiar, a cărui cea mai sfântă chemare eră să asigure mai departe hegemonia absolută a Ungurilor asupra Transilvaniei românești. Dar nu numai atât: Statul catolic se socotea și ca un factor de diriguire a politicii mondiale. Din aceeași Adunare, episcopul Majlath, se crezu îndreptățit a interveni direct la Papa dela Roma, printr'o telegramă în care cerea capului Bisericii catolice universale nici mai mult nici mai puțin, decât să apere din toate puterile năzuințele Ungariei — „năzuințe îndreptate întru apărarea unității ei milenare și a integrității ei teritoriale“. În adevăr, d-lor senatori, până la acest grad de temeritate a mers Statul catolic ardelean, încât să ceară Sfântului Scaun, să expue pe Sfântul Scaun la rolul odios de a lua pe față apărarea

Ungariei, înaintea lumii întregi, pe care războiul european avea să o așeze, de acum, pe alte baze, decât cele de milenară opresiune ale naționalităților.

Cuvintele pe cari vi le-am citat le-am luat dela pagina 4 și 8 din Anuarul Statului catolic, editat în anul 1918.

D-l Elemer Gyarfas: Continuați, căci mai este o frază!

D-l Laurențiu Oanea: 5. După unirea Transilvaniei, Statul catolic și președintele lui au făcut și fac tot ce pot pentru a compromite România în fața Sfântului Scaun și la forurile internaționale. În țară întrețin cea mai nepermisă propagandă ostilă nouă, servesc scopuri politice contrarii Statului, ocupându-se prea puțin de interesele bisericești, al căror organ le place să se numească că sunt. Propagă numai în mod șovinist și numai pentru unguri, ideia autonomiei acestei instituțiuni.

6. Acest Stat catolic din Ardeal, d-lor senatori, a fost și a rămas în acești 13 ani dela Unire, cea mai mare piedică pentru puțința de dezvoltare a institutelor noastre de cultură; Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj și Academia de agricultură dela Cluj.

Cât de dureros ne sună nouă, când ne spunea adineaori d-l senator Șerban: „dă doamne să reușească această interpelare, pentru că atunci, noi, Academia de agricultură din Cluj, nu va trebui să fim iobagii Statului catolic și vom putea trăi liberi“.

(Aplauze).

Iar Universitatea din Cluj, d-lor senatori, stă strânsă între ziduri, deși este o universitate care a îmbrățișat cu dragoste pe toți fiii acestei țări, fără deosebire de credință și de naționalitate.

Trebuie să spunem lumii să audă, că odată cu preluarea universității din Cluj, poporul român, guvernul M. Sale din București, nu a fost șovinist: a menținut în funcțiune pe toți profesorii. Și pe vestitul Apathy și pe alții, cu singura condițiune, ca să presteze României jurământul de credință și să rămână în serviciul culturii, iar nu într'al șovinismului — condiție pe care ei însă au refuzat să o îndeplinească.

D-l Șandor Iosif: Dar Apathy eră în temniță! (Protestări, zgomot).

D-l Laurențiu Oanea: Această calitate a noastră, a Românilor, de a fi îngăduitori și cu dușmanii noștri, trebuie să ne ridice în fața orișicui.

Universitatea noastră din Cluj nu a făcut niciodată șovinism. Alături de dânsa sunt căminurile Statului catolic, cari sunt cuiburi de educațiune șovinistă în contra noastră. (Aplauze). Și totuși, universitatea noastră nu a luat contra lor măsurile, cari se luau pe vremuri contra noastră, când cutezam să vorbim românește în jurul acelei universități.

Statul catolic ne răsplătește cu mișcarea șovinistă a tinerimii ungare, pusă la cale de el.

A trebuit, d-lor senatori, să ajungem să vedem mobilizată studențimea română, care a venit cu un memoriu către guvern, prin care studenții din Ardeal, în țara lor, cereau protecțiunea guvernului, pentru că sunt apăsați, în mijlocul metropolei universitare române din Transilvania, de către confrății lor, studenții unguri.

O voce: Aceasta este o slăbiciune.

D-l Laurențiu Oanea: D-lor senatori, putem să vă dovedim că Universitatea noastră din Cluj nu a putut să se desvolte din cauza Statului catolic.

Ori, d-lor, când guvernul român, prin d-l ministru profesor Angelescu, a înțeles să puie bazele organizării învățământului românesc, a țării noastre întregite — și aceasta, nu pe bazele șoviniste ca în Ungaria de ieri, ci pe baze științifice — cu cari am putut stă față înaintea forurilor internaționale, unde ne-au dus domniile-lor, cine s'a găsit să lupte cu cele mai extremiste manopere în contra noastră? Statul catolic, prin scrieri, broșuri, de care nici colegul nostru d-l Gyarfás nu este străin.

D-l Elemer Gyarfás: Absolut străin!

D-l Laurențiu Oanea: Iată, d-lor senatori, șase momente, cari cred că mă îndreptăteau să spun că Statul catolic din Ardeal este o rană în corpul neamului nostru, care nu va putea fi tolerată.

Măsurile Guvernului român.

După venirea la guvern a d-lui profesor Iorga, d-sa sesizat de antecesorul d-sale, s'a văzut îndemnat să ia imediat în cercetare întreaga chestiune a Statului catolic.

Prima măsură bună pe care a luat-o d-l Iorga, a fost că a pus să se examineze chestiunea pe bazele cele mai largi, cu dreptate și fără patimă. Odată examinată de către factori, a căror competență nu poate fi pusă la îndoială de nici un om de bună credință, d-l prim-ministru a mers mai departe și a făcut unele corecturi în situațiunea abuzivă a Statului catolic.

Intre aceste corecturi a fost și împiedicarea ținerii Adunării generale dela 19 Noemerie anul trecut, ceea ce n'a reușit pe deplin, pentru că domniile-lor, contrar ordinelor categorice ale Ministerului cultelor și ale Ministerului de Interne, au ținut Adunarea.

Ministerul de Interne scria, în această chestiune către

Prea Sfinția Sa, d-l episcop Majlath: „In legătură cu cererea d-voastră, înaintată poliției Cluj, pentru autorizarea adunării generale anuale a statului catolic, convocată în ziua de 19 Noiembrie, avem onoarea a vă aduce la cunoștință că suntem autorizați din partea guvernului a vă comunica următoarele: **„Autoritatea românească nu poate să ia act de această cerere, pentru că nu recunoaște legalitatea deciziunilor ce s'ar lua la o asemenea întrunire, deoarece nu recunoaște personalitatea juridică cu dreptul de a funcționa al statului catolic“.**

Totuș, d-nealor și-au ținut Adunarea...

D-l Elemer Gyarfas: Primind autorizațiunea puțin mai târziu.

D-l Laurențiu Oanea: In baza unui pretins statut, a cărui aprobare, guvernul nostru a refuzat-o și pe care colegul nostru d-l Gyarfas, în calitate de președinte laic al Statului catolic, împreună cu alți delegați, l-au dus la Roma, deodată cu acest memoriu explicativ.

Pentru ca să vedeți loialitatea d-lor dela Statul catolic, față de România, cred că este bine să luați cunoștință de următorul amănunt caracteristic: în memoriul latinesc, prezentat S. S. Papei personal de d-l Gyarfas, d-sa a strecurat și un exemplar din statutul organic, a cărui aprobare d-l Iorga o refuzase, încercând să inducă astfel în eroare pe Capul bisericii catolice, care trebuia făcut să creadă, că Statul catolic are de fapt un statut organic în regulă.

Despre această manevră interesantă, noi am aflat, grație unei întâmplări, și anume: Sf. Scaun a transpus un astfel de exemplar cu anexe Legațiunii noastre din Roma, care l-a trimis apoi Ministerului nostru de Externe, de unde am luat cunoștință de el. Numai delicateții Sf-tului Scaun îi putem mulțumi că odată primit acest pretins statut, a fost remis ministrului nostru pe lângă Vatican, d-lui Petrescu Comnen și așa a ajuns și la cunoștința Ministerului nostru de Externe.

D-l Elemer Gyarfas: A putut ajunge?

D-l Laurențiu Oanea: D-l Gyarfas se miră că a ajuns! (Ilaritate).

In acest memoriu către Vatican, Statul catolic și-a depus toată existența sa, toată justificarea legalității sale și a personalității sale juridice de orice fel, fie că este privat, fie că este public, fie că este autonom, fie că este canonic.

Critica memoriului prezentat Sf. Scaun de reprezentanții Statului catolic unguresc.

Când citesc această broșură și am aici în fața mea pe doi iluștri, foști primi-președinți ai înaltei Curți de casație, înaintea cărora am avut onoarea să pledez de atâtea ori în această materie juridică, îmi revine curajul să iau și pe temeiul juridic, pur legal, și pe temeiul teoretic doctrinar, și să arăt reprezentanților Statului catolic imposibilitatea de acceptare a acestor teorii, așa cum sunt depuse în această broșură.

D-lor senatori, în critica ce vreau să o fac acestui memoriu, care vrea să justifice Statul catolic în fața Sf-tului Scaun și a opiniei publice românești — căci acum s'a împărțit în mii de exemplare acest memoriu — vreau să arăt absoluta lui ilegalitate. D-lor, să-mi permiteți să fac această critică, punct cu punct, cu documente și cu acte, dintre cari cele mai multe emanate dela fostul guvern ungar, aproape toate cuprinse în colecțiunile oficiale ale guvernului ungar și în anuarele și publicațiunile Statului româno-catolic.

Să vedem mai întâiu de toate: **ce este acest Stat catolic?** Noi Românii cunoaștem un singur Stat în această țară; acum cunoaștem două. Noi cunoaștem Statul nostru politic național, așa cum s'a organizat după războiu, prin vitejia poporului nostru și prin dreptatea asigurată prin tratatele de pace.

În afară de Statele politice, există un singur Stat, Statul Vaticanului, care are și o ființă politică, ținând legături diplomatice și politice cu toate țările lumii, în care sunt masse de credincioși catolici. Acesta este Statul Vaticanului; alt Stat nu mai există. Și dacă domnii dela Statul catolic ardelean, astăzi în veacul al XX-lea, după cataclismul mondial, care a fost războiul și după democrația care ne-a cuprins pe toți, socot că pot menține acest anacronism care însemnează un Stat feudal al unei clase, se înșeală.

D-lor, într'adevăr așa este origina Statusului, cum spun d-nealor. Din 1540 până la 1690, timp de 150 de ani, Transilvania a fost principat autonom, condus de principii protestanți, în urma faptului că protestantismul, biruise complet în Transilvania și catolicismul fusese complet înfrânt pe tot teritoriul Transilvaniei, propriu zisă.

Nu au rămas în Transilvania catolici decât preoții tolerați și clasele nobile care erau protejate de rânduelile feudale.

D-l Elemer Gyarfas: Și secuii.

D-l Laurențiu Oanea: Din secuime a rămas romano-catolică o foarte mică massă...

D-l Elemer Gyarfas: O treime.

D-l Laurențiu Oanea: pentrucă ceilalți, d-le Gyarfas,

sunt convertiți la catolicism, din masa românească, de atunci încoace, prin mijloacele de cari ați dispus d-voastre. (Aplauze).

Pe atunci d-lor, în Dieta ardeleană, în Parlamentul principatului ardelean, se prezentau trei națiuni și patru statusuri — să spunem cuvintele latine — se prezentau „ordines et status“, pentrucă totul mergea în limba latină, după cum binevoiți a ști.

Acestea erau: națiunea ungară, națiunea secuiască și națiunea săsească, iar noi românii care alcătuim grosul Transilvaniei, noi care îi ținem pe toți, eram „misera plebs contribuens“. Noi eram până la 1848 „*abjecta plebs valachica*“. Acesta ne era numele oficial în oricare carte de drept public sau de drept constituțional: „*abjecta plebs valachica*“.

D-l general N. Petalla: Oroare.

D-l Șandor Iosif: Dar, d-le Oanea... (Intreruperi, zgomot).

Voci: Stai jos! (Sgomot protestări).

D-l Laurențiu Oanea: Prinurmare, d-lor senatori, în Dieta Transilvaniei aveau cuvânt „ordinea“ celor trei națiuni: maghiară, săcuiască și săsească și cele patru religii; despre a noastră nu era pomeneală pe atunci.

Aceste patru „state“ religioase, participau la lucrările Dietei și erau membre ale acesteia, adică ale Parlamentului provincial al Marelui Principat ardelean. Pentrucă trăiau în sistemul feudal, fiecare formă — și constatarea d-nealor de la pagina 4 este exactă — un grup aparte pentru apărarea intereselor lor; catolicii aveau „Statul“ lor catolic, apoi era Statul calvinilor, Statul unitarienilor și Statul luteran.

Când era vorba de a se discuta în Dietă o chestiune catolică, evident că acea chestiune trecea de drept la „statul“, adică la grupul catolic, exact după formațiunea parlamentară de astăzi. Fie că spui formațiunea parlamentară a unui partid politic, fie că spui: acest proiect se trece la comisiunea armatei“, sau la „comisiunea specială a comunicațiilor“. Tot ce privea pe cele trei ordine și patru state religioase, trecea în competența respectivului „stat“ sau „ordin“, care se retrăgea, delibera și concluziunea lui era primită și enunțată ca vot al Dietei. Așa era sistemul feudal.

D-lor, la un moment dat, toți câți câți erau la conducerea bisericii catolice au fost alungați din Transilvania: episcopii au fost surghiuniți, protopopii alungați, au rămas numai preoții pe ici, pe colo și doi-trei protopopi în secuime, pe cari îi apărau credincioșii, restul au căzut jertfă barbariei protestante, care a răspuns...

D-l Iosef Șandor: Nu poate fi barbarie niciodată. Protestez!... (Protestări. Zgomot).

Voci: Stai jos.

D-l Laurențiu Oanea:... care a răspuns într'o mică măsură..

D-l Iosef Șandor: O măsură sfântă! (Protestări).

D-l Laurențiu Oanea: care a răspuns, d-lor, senatori, într'o mică măsură inchiziției catolice, care fusese înainte.

Așa sunt răzbunările poporului: Mai înainte a fost inchiziția catolică, după care a urmat răzbunările protestantismului, iar, **peste noi, Românii, au trecut amândouă.**

Și atunci, d-lor, pentru că nu exista episcop catolic, pentru că nu exista autoritate catolică în Ardeal, pentru că nobilii, adică pe conți, pe baroni, pe nobilii catolici, cari erau membri de drept ai Dietei, în calitatea lor de nobili, nimeni nu-i putea opri dela drepturile lor, pentru că aveau imunitate completă, mai completă decât este astăzi imunitatea în regimul nostru parlamentar, ei se prezentau înaintea principelui, își aranjau chestiunile lor bisericești, atât eclesiastice, cât și administrative.

Eră firesc să rămână așa ca o turmă, mai mare sau mai mică, ca o turmă fără păstor.

Și iată, aci este origina Statului catolic și a influenței pe care elementul laic a avut-o în biserica catolică. A fost o situațiune unică în felul ei în biserica catolică ardeleană, pentru că biserica catolică, în restul lumii, nu admite amestecul elementului laic în administrarea sa.

În astfel de împrejurări eră firesc ca elementul laic, prin această situațiune de forță majoră, să rămână conducătorul afacerilor bisericii catolice din Transilvania.

În această privință, ca să poată exista, ca să poată ține adunări, ca să se poată sfătui, trebuie să se acomodeze sistemului protestant, căci nu puteau face altfel.

Ca să-și poată aranja chestiunile lor bisericești, trebuiau să țină adunări, adunările să emită comitete, exact cum se prevedea în Constituția protestantă.

În această situațiune îi găsește anul 1653 și rețin acest an, pentru că-l invoacă ca un an de legalitate, ca izvor de drept pentru Statul catolic.

Anul 1653, împreună cu alți ani anteriori și ulteriori, sunt anii, când în Transilvania s'a legiferat, s'au făcut legi locale cu caracter constituțional, cu caracter de ordine publică și aceste legi se numesc: „Aprobatae constitutiones“, și mai pe urmă, au fost „Compiletele“.

Într'una din aceste „Constituții“ din 1653 se prevedea libertatea absolută a tuturor cultelor, afară de al nostru — libertatea celor patru culte și împreună cu acestea, evident că s'a menționat și cultul romano-catolic, pentru că eră firesc, ca simț de dreptate, să se menționeze în credința, că făcându-le și lor posibil să se ocupe elementele laice de

administrația ecleziastică, încetul cu încetul se va face, o apă și un pământ cu protestantismul, lucru care n'a reușit, căci catolicismul s'a menținut. *Această situațiune a fost într'adevăr tolerată de Sfântul Scaun dela Roma.* Și nu putea să fie altfel, d-lor senatori, pentrucă dacă nu o toleră și dacă catolicii din Transilvania, rămași fără episcop, ar fi fost supuși la anatemă, toți ar fi trecut la protestantism sau la alte *religiuni*, deci eră firesc ca Roma să vadă situațiunea de forță majoră la care sunt supuși credincioșii catolici din Ardeal, să primească nu numai cu bucurie, dar să primească cu laude jertfele pe care catolicii din Ardeal le-au adus în apărarea bisericii lor.

Deci ce a fost statul catolic în acel timp dela 1540 până la 1653? A fost zvârcolirile masselor credincioșilor romano-catolici din Ardeal, pentru a nu fi acoperiți de tendințele protestante, rămânând credincioși bisericii romano-catolice. Ei, între ei, și-au aranjat cum au putut toate chestiunile lor. De ce? Pentrucă erau, în ceeace îi privește pe dâșii, în ceeace privește biserica Romei și canoanele, într'o situație de ex lex. Erau în afară de lege.

Cine nu putea aveă conducători spirituali, episcopi, cine nu putea aveă pe ceilalți factori conducători ai bisericii, evident că nu stă într'o situație legală, evident că făcea ce putea. Deci a fost, d-lor, o situație de toleranță din partea Romei, pentrucă nu putea fi altfel și eră o situație de forță pentru d-nealor, acasă, în Transilvania.

Această situație o păstrează și „Constituțiunea aprobată“ din 1653, care între libertățile cultului menționează și libertățile acelu „Status catholicus“, libertățile Status-ului catolic, adică libertățile tuturor acelor cetățeni din Transilvania, cari, după statutul religios, sunt catolici.

D-lor, este o mare deosebire să spui că această Constituțiune, această lege, a autorizat un anume organism cu vreo personalitate juridică, lucru care nu se cunoștea pe atunci. Și deci, atunci când se spune la pagina 5, că Statul catolic — în sensul pe care îl vor d-nealor — este un organism special, cu caracter juridic abstract — ce nu există pe vremurile acelea — și care în numele lor a căutat să administreze bunurile, este o mare greșeală, care nu poate rezistă criticii obiective.

Deci, aceea ce s'a cuprins și se cuprinde în memoriul d-nealor către Sf. Scaun, este un lucru contrariu rânduelilor juridice de atunci. (Aplauze).

Tot pe această pagină se spune mai jos: „Universus in Transylvania Status catholicus“, ca corp juridic și deosebit instituit, alături de statusul catolicilor.

Este acelaș lucru: „Universus status catholicus Transylvaniae“ însemnează totalitatea credincioșilor nobili, căci nici

cei catolici, dacă erau iobagi, nu aveau nici o importanță, căci ei nu erau cetățeni. **Status eră universalitatea unei categorii de cetățeni**“.

D-l Elemer Gyarfas: Ca și astăzi.

D-l Laurențiu Oanea: ...dar nici decum o organizație bisericească administrativă, căci toate afacerile guvernării și ale administrării politice le făcea principele, împreună cu Dieta din care dânsul făcea parte, așa cum mi-am permis să arăt.

Deci, al doilea temei pe care l-au arătat conducătorii Statului catolic la Roma, ca un temei juridic în sensul de a le da personalitate distinctă organismului însuș — este inexact.

Nu a existat pe atunci, așa cum există astăzi, organ ilegal și anticanonic în episcopia romano-catolică din Ardeal ca „stat“ neadmis în statul politic.

În 1690 Habsburgii au ocupat Transilvania. Împărații habsburgici, cari erau și împărați romani — așa se numeau până la 1806 — erau și „mari principii“ ai Transilvaniei și atunci eră firesc ca ei să încerce reabilitarea catolicismului în Ardeal.

Casa de Habsburg, până la detronarea din 1918, a fost o casă domnitoare catolică, credincioasă Sf.-tului Scaun. Ea a făcut tot ce a putut pentru susținerea și propagarea catolicismului. Deci eră firesc ca să înfrâneze excesele protestante din Transilvania și să facă tot posibilul să readucă în biserica catolică autoritatea. În acest scop au și numit un episcop în 1696.

Acest episcop însă, sosit în Transilvania a încercat să ție o adunare cu credincioșii săi — și acea adunare, d-le Gyarfas, nu eră adunare politică eum o țineți d-voastre astăzi — ci eră congregațiunea catolicilor ardeleni, congregațiune admisă de dreptul canonic și de Sf. Scaun, pentru a se sfătui păstorii cu credincioșii săi.

Dar abia ținută acea adunare, încercând episcopul să meargă să-și viziteze pe credincioși în secuime, protestanții l-au alungat și episcopul n'a putut să rămână în Transilvania. Și n'a fost o serie întreagă de ani, până când puterea împăraților de Habsburg nu a intervenit, pentru ca să poată ocupa scaunul episcopal de Alba-Iulia. (Aplauze).

În această privință expunerea din broșură, deși tendențioasă în concluziune, este exactă în expunerea istorică.

D-lor, Statul catolic pentrucă eră un grup al Dietei, care încă eră în funcțiune, și-a făcut în 1695 o ștampilă. Dacă noi, o comisiune specială a Senatului, să zicem comisiunea de disciplină și imunitate parlamentară, am avea dreptul să dăm acte, ne-am face o ștampilă cu inscripția:

„Comisiunea de imunitate a Senatului Român“ — evident că n'avem dreptul să facem așa ceva, dar să zicem că ne-am face o astfel de ștampilă, sub autoritatea preșidenției Senatului — ei bine, ce valoare ar avea o astfel de ștampilă? În timpul din chestiune, există un motiv pentru care s'a făcut o astfel de ștampilă: nu voiau protestanții ca ștampila lor să ajungă pe actele catolice și nici catolicii, ca ștampila dietei, care eră absolut, prin esență, protestantă, să ajungă pe actele catolice, și s'a ajuns ca, cu voia Principelui, care acum eră Împăratul din Viena, să-și facă Statul catolic o ștampilă a sa. Și ce eră scris pe acea ștampilă? Acelaș înscris: „Universus in Transylvania Status catholicus“, adică „religiunea romano-catolică a Transilvaniei“. În dietă, pentrucă hotărârile le dă fiecare grup, fiecare grupare și deci și cea catolică își puneă ștampila sa.

Toate acestea mergeau sub autoritatea dietei: Statul catolic nu eră un corp aparte; formațiunea eră parlamentară, o parte a dietei. Și acest lucru îl socot d-nii conducători ai Statului catolic de astăzi, atât de important, încât la pagina 6, rețin ca un eveniment istoric, că în 1695 s'a făcut o ștampilă a Statului romano-catolic. (Ilaritate, aplauze).

D. Mihail Condruș: Se puteau face chiar două ștampile: una pentru protestanți, alta pentru catolici.

D-l Laurențiu Oanea: Împărații de Habsburg, în calitate de „mari principii ai Transilvaniei“ au instituit în Transilvania un guvern: guvernul provincial al marelui principat al Ardealului, compus din 12 membri, iarăși împărțiți pe toate categoriile, „ordines et stutus“. Erau reprezentate cele trei națiuni și cele patru confesiuni: catolicii, calvinii, unitarii și luteranii.

Documentele istorice sunt dovada, că de câte ori s'a instituit un nou guvern în Transilvania, totdeauna proporția a fost ținută și putem arăta în Analele Dietei Ardealului acest lucru categoric.

Prin urmare, dela început s'a primit proporția ca din religia romano-catolică: din „statul catolic“, să fie trei membri în guvern. Acești membri lucrau în chestiuni religioase catolice, iar când eră vorba de protestanți, calvinii, unitarii sau luteranii, lucrau cu celelalte grupări respective.

D-l Elemer Gyarfas: Intre conți și baroni nu eră diferență în Ardeal. Nobilitatea a fost una. Diferența eră numai la titlu. Incolo erau trei națiuni și patru confesiuni.

D-l Laurențiu Oanea: Cei trei membri catolici, ori de câte ori eră vorba de chestiuni școlare sau de chestiuni de administrație catolică, împreună cu principele, formau Consiliul catolic, care aranjă totul, în numele Principatului. Prin urmare, făceau acte de administrație publică, nu bisericească.

Acest consiliu este acela, pe care îl menționează memoriul la pagina 7 și din care d-nealor vor să tragă consecința că este izvorul istoric al Statului catolic de astăzi.

Deci d-lor, rețin împrejurarea că acest „Consiliu catolic“ din guvernul ardelean a fost și a rămas numai o parte catolică a guvernului, având puterea pe care astăzi, de când Transilvania s'a unit cu Țara Mumă, o are guvernul României. (Aplauze).

În această vreme s'a produs în viața bisericii catolice universale un mare eveniment: Papa Clement al XIV — pus în imposibilitate de a lucra, de către ordinul iezuiților, care câștigase o enormă putere în toate țările, eră un fel de regie autonomă“, care nu mai ascultă de nimeni, cum nu ascultă ale noastre astăzi de guvern. (Aplauze, ilaritate). — Papa Clement al XIV, printr'o bulă papală, a desființat ordinul iezuit. Drept urmare el a trebuit să ia dispozițiuni relativ la toate bunurile pe care acest ordin le adunase, fie ca donațiuni dela regi și principii, fie prin mijloacele inchiziției, fie prin credulitatea oamenilor.

Prima dispoziție care s'a luat și care a fost aplicată și în împărăția Habsburgilor, în monarhia Austro-Ungară, a fost ca deocamdată să inventarieze aceste bunuri, făcându-se, prin episcopi, rapoarte Papei, urmând ca Papa să designeze în urmă scopurile, la cari vor fi afectate aceste averi.

Împărăteasa Maria Tereza primind acest ordin, a făcut la fel, cum a făcut pe vremuri regele Matiaș Corvinul.

Imi permit să reamintesc și este important — căci și d-l Gyarfas a făcut la fel —.

D-l Elemer Gyarfas: Sunt mândru de asociație!...

D-l Laurențiu Oanea: Matei Corvin, pe vremea când Sf. Scaun a fost prea energic cu Ungaria, i-a spus: „Dacă Sanctitatea Ta nu admite acest lucru, atunci în loc de Crucea simplă va veni Crucea dublă, adică vom trece la ortodoxie“.

Maria-Tereza a spus Sf. Scaun: „Nu admit ca puterea papală să dispună asupra acestor bunuri depe teritoriul împărăției Austriei. Bunurile le desemnez eu“. Și le-a desemnat „**pentru binele religiei și al Statului**“, cuvinte citate din Patenta imperială din 1777. Deci bunurile iezuiților au ajuns, prin dispoziția împăratului, la Stat, care avea să le folosească pentru scopurile pe cari avea să le fixeze el, respectiv Împăratul.

ziția din Patenta imperială din 1777. Deci bunurile iezuiților au ajuns, prin dispoziția împăratului, la Stat, care avea să le folosească pentru scopurile pe cari avea să le fixeze el, respectiv Împăratul.

În acest loc memoriul înaintat Sf-tului Scaun, la pagina 7, zice: „Maria Tereza înființează fondul religios romano-

catolic ardelean din bunurile catolice bisericești ale iezuiților; administrația lor încredințând-o în 1777 unei comisiuni speciale, pe cale de decret, în sânul guvernului“. Inexact! Istoriceste, inexact!

Maria Tereza confiscând bunurile iezuite, le-a transmis guvernelor din Viena, Praga, Budapesta și Transilvania; pe cele din Transilvania le-a luat în primire guvernul austriac, printr'o comisiune compusă din consilierii catolici și din guvernatorul Ardealului.

Din bunurile amintite Maria Tereza a constituit diferite fonduri, ca: Fondul de studii pentru susținerea Academiei, adică a Universității din Cluj și a altor școli, iar fondul de burse, cu care să se crească copiii silitori ai țării, fără distincțiune între cetățenii catolici sau între români și unguri.

Maria Tereza n'a înființat, așa dar, nimic romano-catolic; ea a dat fondurile amintite pentru scopuri culturale și de Stat și aceste fonduri au intrat în administrarea „Comisiunii speciale“ — Comisiune care se numea și „literară“.

Această „Comisiune literară“ a fost transformată în urmă, prin denumirea — poate cu anumite șiretlicuri și apucături ale timpului, nu putem controla — în „Comisiunea Catolică“. Această „Comisiune catolică“ însă, eră o comisiune identică cu aceea ce guvernul unguresc pe urmă a făcut-o din Statul catolic.

Prin urmare, Comisiunea catolică n'a fost o comisiune religioasă specială sau romano-catolică, ci a fost o comisiune de administrare, sub ordinele guvernului de atunci și care a administrat fondurile din chestiune.

Situațiunea a rămas așa până sub Împăratul Iosif al II-lea, fiul Mariei Tereza, care avea idei de tot avansate și pe care Ungurii totdeauna l-au numit împăratul cu pălărie, împăratul neconstituțional, fiindcă n'a voit să se încoroneze. Iosif al II-lea, din aceste fonduri a împărțit și pe necatolici adică toate religiunile din Transilvania.

D-l Elemer Gyarfas: Din fondul ungar!!

D-l Laurențiu Oanea: In acest loc, d-lor, îmi permiteți să rețin, că noi uniții din Transilvania, făcusem unirea — d-nealor zic: la stăruința d-nealor — făcusem unirea cu Roma, se înființase episcopia unită de astăzi a Făgărașului, care în urmă s'a transformat în Mitropolia de Alba-Iulia și Făgăras, cu sediul la Blaj.

Atât diploma leopoldină din 1691, cât și actele ulterioare, pe noi Români uniți ne prenumără între catolici, deci eră firesc ca de acest favor să fie împărțșiți și uniții din Transilvania, însă aceasta n'a avut loc niciodată, după stăruința Statului catolic ardelean.

D-l Elemer Gyarfas: Atunci totuș a existat!

D-l Laurențiu Oanea: Statul catolic ardelean, în sensul de religione.

Bazele ilegale ale Statului romano-catolic unguresc de azi.

Și cu aceasta ajundem la revoluția din 1848. Cu această situațiune de „religie catolică a Transilvaniei“ a rămas Statul „catolic până la 1866, 1867, 1868 și 1873, când conducătorii catolici maghiari ai Transilvaniei au dat câteva „lovituri mari“, făcând anumite acte de uzurpațiune, din cari derivă Statul catolic de astăzi, ca detentor tolerat al unei averi și al unei situațiuni care nu se întemeiază pe nici o lege.

D-lor, în anul 1868, episcop româno-catolic al Transilvaniei eră un mare catolic și un mare bărbat, episcopul Fogarassy. Acesta încercă să reabiliteze biserica catolică în toate drepturile sale, readucând dela Cluj, unde fusese dieta, și unde rămăsese membrii din fosta Dietă, toată autoritatea bisericască la Alba-Iulia, la sediul său, pentrucă așa dispun canoanele.

În acest scop el a ținut o adunare cu participarea și a elementului laic și a făcut un statut organic prin care a căutat să dea cumva o existență juridică, o personalitate juridică „Statului catolic“, luând acest nume de „stat catolic“, cred eu, nu inconștient, ci foarte conștient, pentrucă din acest nume latin, — actele încă se dresau în limba străină — au provenit confuziunile cari, de altfel, d-nealor le-au ajutat. În limba latină între Statul politic și Status catholicus nu se mai putea face deosebire. În limba italiană, în care se începuse să se corespundeze cu Sfântul Scaun, deasemenea nu se puteau face distincțiuni. Și atunci ei s'au numit „Status“. Dar și pentru noi, în limba noastră, denumirea este condamabilă, pentrucă se pot face confuziuni. Eu am convingerea că și astăzi, când se citește despre acest lucru, lumea este mirată: Stat catolic în Stat român! Oare ce este asta? Desigur că numirea produce și a produs întotdeauna confuzie și sunt acte latinești cari conțin cuvântul „Status“, în terminologie evident politică, înțelegând prin el „principat“ și din cari d-nealor au tras deducțiunea că ar fi Statusul catolic, ceea ce eră mai înainte religiunea.

Așa dar în anul 1868 s'a ținut acea adunare, în care eră vorba să se facă un Statut organic. Dar, în adunare, elementul laic, constatat din politiciani, preconiză o organizație „autonomă“, care să asigure absoluta preponderență a laicilor, atât împotriva episcopului, cât și a Papei și a Statului ungar însuși.

Se făcù, prin compromis, un proiect de statut, prin care episcopul, invitat de Ministerul Cultelor, era dator să-l trimită guvernului. Trimițându-l, episcopul făcù un raport amănunțit ministerului, arătând că Adunarea n'a putut să lucreze în mod normal din cauză că laicii au manifestat tendințe neadmisibile, nici din punct de vedere religios, nici de Stat. „Mirenii — zicea episcopul — s'au grupat în adunare, ca un partid aparte, compact, zădărnîcind prin excluderea armoniei, orice rezultat favorabil“.

D-l Elemer Gyarfas: Au vrut să desființeze celibatul preoților!

D-l Laurențiu Oanea: În continuare, episcopul zice: „Una din principalele cauze a acestei direcțiuni greșite, o văd în aceea că d-nii mireni din eparhia Transilvaniei atribue titlului și numelui de „Stat catolic“, astfel de conținut și astfel de înțeles, pe care el nu l-a avut în cursul existenței sale istorice și care el nici acum nu-l poate avea“.

Vasăzică însuș episcopul d-voastre constată la 1868 numirea de „Stat catolic ardelean“, în sensul — pe care vreți să-l justificați d-voastră astăzi înaintea autorității de Stat român. „A doua cauză — zice episcopul — rezidă în înțelesul fals pe care-l dă autonomiei bisericești, anume că acesta este un drept care li se cuvine numai d-lor mireni, nu și episcopului sau preoțimii. Dar în cursul desbaterilor s'a putut vedea limpede că ei consideră autonomia ca eliberarea din subatârnaarea conducerii erarhice. În consecință, ei nu voesc să ajungă stăpâni numai pe influența exercitată până acum de guvern, ci pe întreg complexul agendelor episcopești, cu excepțiunea exclusivă a celor cari privesc serviciul divin“.

Iată, d-lor, scopul lor, întocmai cum îl vedem sub episcopul Majlath de astăzi. Episcopul Majlath, păpușă din convingere, în mâna laicilor din Statul romano-catolic, nu mai are în dreptul său decât serviciul divin, toate celelalte sunt trecute Statului catolic, organism politic, ceea ce nu se poate admite. — „*Supunându-vă observațiunile mele — zice mai departe episcopul Fogarassy — nădăjduesc că Excelența Voastră, d-le ministru, le va cerceta cu toată înțelepciunea și nu permite ca eparhia Ardealului, întemeiată de primul nostru rege apostolic și sfânt și care nici în vremea ocârmuirii civile n'a simțit o atingere mai mare a libertății sale, să fie transformată într'o astfel de organizație, care ar putea ajunge în conflict atât cu dreptul comun al sfintei noastre biserici, cât și cu sfera de activitate de până acum a episcopatului ardelean“.*

„În statutul format de d-nealor, articolul 26 prevede o Adunare care poate fi considerată de un Parlament catolic“. Și mai departe zice episcopul: „proiectul de statut nu prejudi-

ciază numai dreptul și autoritatea episcopului, ci el vine în contradicere directă și cu prea înalta putere a Majestății Sale Regelui și a Sanctității Sale Papa“.

Și semnează — după alte argumente foarte temeinice — „Alba-Iulia, la 5 Aprilie 1868, dr. Mihail Fogarassy, episcopul romano-catolic al Ardealului“.

Iată deci, d-lor, cum la 1868, episcopul le spune laicilor că vreau să se transforme în Parlament, că vreau să subjughe puterea episcopală — să calce dreptul pe care-l avea ca patron și ca inspector suprem, împăratul și regele — și să treacă peste dreptul Sf. Sale Papa dela Roma, care este capul suprem al Bisericii, în această privință.

D-voastră, d-le Gyarfás spuneți în memoriul d-voastră că aveți un drept istoric. Nu, d-lor — n'aveți nici un fel de drept istoric. În 1868 ați încercat să vă constituiți, dar episcopul n'a admis și din constituirea d-voastră nu s'a ales nimic.

Să trecem mai departe. După moartea lui I. Eotvos, la 1873 s'a ținut o nouă adunare, în care s'a votat un Regulament care s'a înaintat spre aprobare, Ministerului Instrucțiunii Publice.

Noul ministru de culte, A. Trefort, a răspuns că înțelege ca agendele fostei comisiuni catolice să fie administrate „cu influența Statului catolic“ — înțelegând prin aceasta organizația bisericească — diocezană, care va avea să se constituie, însă după modalități pe cari va avea să le stabilească guvernul și apoi să le aprobe Regele.

Lovitura Baronului S. Iosika din 1873.

În vreme ce ministerul proiecta astfel viitoarea conducere și administrare a fondurilor publice, s'a întâmplat un act de uzurpațiune, unic în felul său, din care provine detențiunea Statului catolic de astăzi.

Baronul Iosika, un bun patriot maghiar — onoare lui pentru ceace reprezenta — și un mare impilator al românilor din Transilvania și al bietelor sate care erau pe moșiile lui — funcționa la 1873 ca președinte al Comisiunii catolice provizorii. În această calitate a lui, el se crede în drept a face un act de violență, foarte puțin demn de biserica catolică, și anume: demisionează din președinția acestei comisiuni, în fruntea căreia îl pusese guvernul din Budapesta la 1873 și în acelaș moment — în Adunarea generală convocată pentru acea dată — de Statul catolic, primește președinția Statului catolic, și trece asupra acestuia toate atribuțiile Comisiunii catolice, fără să fi avut dela nimeni o autorizație în acest sens.

Pe acest act de uzurpare și de violență se întemeiază, d-lor senatori, detențiunea de astăzi a tuturor bunurilor și a întregului patrimoniu pe care îl chivernisește Statul catolic. (Aplauze puternice).

Cazul acesta este ca și când la ministerul nostru de instrucție președintele consiliului permanent al învățământului, — el nu administrează bunuri, dar să zicem — care aparține unui partid, ia cu dânsul întreg avutul ministerului și se duce la adunarea partidului său politic și zice: Iată avutul; d-stră sunteți stăpân de aci încolo (Aplauze).

D-lor, exact acesta a fost gestul baronului Iosika în 1873. Vă veți întreba cu tot dreptul: cum a putut lua la cunoștință guvernul dela Budapesta, un astfel de lucru? Explicația este foarte simplă: cum Statul catolic eră constituit din toți politicienii catolici maghiari din Ardeal, aceștia au prezentat noua organizație ca un mijloc necesar din punct de vedere național maghiar, îndreptat împotriva populației minoritare române și, în consecință, au stăruit ca ea să fie lăsată în viață. Guvernul maghiar s'a lăsat convins de acest argument, dar și-a rezervat toate drepturile cu privire la proprietatea bunurilor din chestiune și la administrarea lor. Mai întâiu guvernul a știut să-și fixeze punctul său de vedere că „autonomia bisericească“ din Ardeal o considera ca o stare provizorie, până în momentul în care se va organiza autonomia regnicolară a bisericii catolice din Ungaria, lucru care nici până în ziua de astăzi nu s'a mai realizat. Mai departe, în cursul timpului, ministerul a ținut să declare, prin rescriptele Nr. 30.918 din 1910 și 22.072 din 1912 ale Ministerului de Culte, că Statul catolic nu numai că nu este proprietarul bunurilor, pe cari le consideră ale Statului ungar, dar nu este nici măcar administratorul lor; el are numai o anumită „influență“ în administrarea lor. Din parte-i Ministerul de Agricultură, prin rescriptul său Nr. 42.377 din 1912, a îndrumat toate cărțile funduare din Ardeal să înregistreze în acest sens situația bunurilor din chestiune.

Sf. Scaun, la rândul său, auzind despre încercările de a organiza o autonomie a bisericii catolice din Ardeal, a scris episcopului de Alba-Iulia, prin nunțiul din Viena:

„Vă rog să-mi aduceți la cunoștință și să-mi raportați ce este forma de autonomie ecleziastică de care se vorbește în Transilvania“, pentru că auzise că voește să se facă autonomie în cuprinsul întregii Ungarii. Acesta eră desigur un lucru important, dar el constituia o lovitură mare pentru universalitatea bisericii catolice, care nu admite „autonomii locale“, dânsa întemeindu-se pe principiul canonic, că este universală, pe tot rotogolul pământului, dar că în cuprinsul fiecărei națiuni este și națională, fiind obligată să servească interesele Statului în care se găsește.

— Fiind ora 18, Senatul consultat, aprobă prelungirea ședinții.

D-lor senatori, consecvent cu punctul său de vedere, guvernul din Budapesta a creat o secție specială de contabilitate a Ministerului de Culte, pe lângă Statul catolic, secție pe care ulterior, la 1919, Statul catolic a transformat-o pur și simplu într'un serviciu al său.

O voce: Exact!

În ce situație de drept a fost primit Statul catolic unguresc de Statul Român?

Și acuma, să-mi permiteți, d-lor senatori, să arăt în ce situațiune am primit noi, la 1919, Statul catolic și în ce raporturi se găsește acesta cu Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor din București. Înainte de a face acest lucru, dați-mi voie să vă pun în față Anuarul oficial al Statului ungar, pe anul 1917, apărut la Budapesta sub titlul: *Magyarország tisztizim-és névtára*. În această publicațiune oficială sunt prevăzute toate organele de Stat și bisericești din vechea Ungarie, cu situația și în raporturile lor de drept corespunzătoare.

La pagina 422 a acestui anuar se arată, sub titlul „Ministerul regesc ungar de culte și instrucțiune“, toate serviciile, toate direcțiunile și toate organele vieții școlare și bisericești. În acest loc se găsește și capitolul: „despre consilii și comisiuni“.

La pagina 426, printre cele 20 de comisiuni și consilii ale Ministerului de Instrucțiune și Culte, primul este Statul catolic din Ardeal, al cărui prezident eră episcopul Majlath.

D-voastră, d-le Gyarfás, nu sunteți acolo, pe urmă ați ajuns. Situația aceasta o găsim și la 1915 și la 1916 și la 1918, și ea este situația oficială adevărată pe care v'a dat-o Statul maghiar. *D-voastră erați pur și simplu un organ al Ministerului de Culte*. În această situație ar fi trebuit să fiți încadrați la 1919 în Ministerul de Culte român. Este regretabil că nu s'a făcut atunci, ceea ce nu poate fi o piedică pentru ca să nu facem acum.

După toate acestea, oare nu era firesc ca d-l prim-ministru de astăzi să vă dea la 1931, adresele pe cari vi le-a dat și să vă spuie: „Eu vi-s stăpân. Eu vă poruncesc. D-voastră sunteți un consiliu, o comisiune a ministerului meu și vă las în funcțiune până când vreau“, (aplauze prelungite) „...sub răs-punderea mea politică!“.

Prin urmare, d-lor, **concluziunile mele la primul capitol al tezei d-voastră, asupra trecutului istoric și asupra legalității Statului catolic, sunt: Statul catolic este un organism subaltern guvernului, care trebuie să se supună rânduielilor lui; el nu are nimic cu rânduiala canonică și eclesiastică a bisericii catolice.**

Deci, d-lor, asupra primului capitol mă rezum încă odată și în fața d-lui prim-ministru, care a sosit acum. Intr'adevăr, d-l prim-ministru prin două adrese ce v'a făcut în cursul anului 1931, va chemat la legalitate, va chemat la intrarea în disciplina de Stat a României. Pentru că nu v'a cerut mai mult decât atât: să recunoașteți situațiunea nouă de Stat, să recunoașteți că astăzi nu mai depindeți de Ministerul Instrucțiunii și de Culte din Budapesta, ci de Ministerul Instrucțiunii al României, al cărui organ subaltern sunteți.

V'am făcut dovada cu Anuarul oficial al Ungariei, care nu admite nici un fel de contestațiune. A avut perfectă dreptate d-l prim-ministru, când, în calitate de ministru al cultelor, a făcut ceea ce a făcut și v'a pus în vedere că nu puteți țineă Adunarea generală, convocată pentru 19 Noembrie 1931. (Aplauze unanime).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Situațiunea ilegală a Statului catolic.

Și acum d-lor, asupra capitolului II din broșura domniilor-lor, în care vor să rezume legalitatea Statului catolic, îmi permiteți, tot așa de sumar, cum arată dâșșii, să rezum că legea din 1653, *Approbata Constitutio*, dată de principele protestant, împreună cu dieta ardeleană, prin care se legiferează libertatea cultului, pentru cele patru status-uri, adică pentru cele patru state religioase: catolic, reformat, calvin și luteran, *este o lege care se referă la cultul catolic însuș și nu la Statul romano-catolic, așa cum vreți d-voastră să-l înțelegeți astăzi.*

· În ce privește diploma Leopoldiană din 1690, am arătat că această diplomă nu face decât să dea o îndreptățire Bisericii catolice, care a fost surghiunită, care a fost isgonită din Ardeal, să poată reveni, să poată avea episcop, să poată reintra în ierarhia romano-catolică și să-și poată exercita episcopul prerogativele, pe cari le-a avut înainte de a fi fost alungat de protestanți.

Cu ajutorul documentelor dela 1868, am arătat punctul de vedere al episcopului Fogarassy, care nu voiă să primească noua concepție a Statului catolic, iar în ce privește actul din 1873, am arătat procedura felonă a baronului Josika,

D-l D. Pascu: D-l Gyarfás are cuvântul.

D-l Elemer Gyarfás: N'am vrut să întrerup pe d-l Oanea, dar voi răspunde la această chestiune.

D-l Laurențiu Oanea: Iată, d-lor, unde au ajuns savanții profesori români și italieni ai Universității din Cluj, ca să nu li se recunoască un drept de care s'au bucurat totdeauna și se bucură și astăzi profesorii unguri, și aceasta exclusiv din motivul că nu vor să se angajeze la politica îndreptată în contra României Mari!

Să vedem acum, care este punctul de vedere al comisiunii istorico-juridice a Ministerului de Culte:

Vorbind despre gestul baronului Iosika dela 1873, comisiunea noastră zice: „Acest act, de o însemnătate epocală, se săvârși fără nici un ordin și fără nici o autorizație din partea guvernului sau a Regelui și fără să se fi redactat măcar un proces-verbal de predare și preluare“. (Vezi pag. 441 din lucrarea comisiunii, intitulată: „Un anachronism și o sfidare: Statul romano-catolic ardelean“, Cluj, 1931).

Mai departe, zice comisiunea: „Statul catolic n'a obținut în cursul întregii epoci maghiare aprobarea statutului său de organizare, după cum n'a fost recunoscut nici de Sf. Scaun“, iar dela guvernul ungar, conform declarațiilor categorice ale Ministerului de Culte „n'a obținut drepturi pentru dispozițiuni exclusive și independente de guvernul ungar“ — el a fost un simplu „organ subaltern al guvernului“.

În ce privește bunurile materiale și fondurile pe cari Statul catolic ni le prezintă astăzi ca proprietăți ale sale, comisiunea face constatarea că rescriptele ministeriale prevăd că gestiunea aceloră se face numai „cu influența“ Statului catolic, după modalitățile pe cari le va fixa guvernul în înțelegere cu toți factorii interesați, între cari trebuie să se înțeleagă și Parlamentul român de astăzi, unde, rog pe reprezentanții Partidului Maghiar, ca pe calea directă politică, de care nici odată Parlamentul român nu s'a înstrăinat, să-și exercite drepturile, dar nu pe calea piezișă a suveranității Bisericii catolice și nu pe calea Sf.-tului Scaun, ci pe aceea pe care o cer raporturile politice leale într'un Stat democratic ca al nostru. (Aplauze).

Mai departe comisiunea arată că în scopul reglementării „influența Statului catolic, asupra administrării bunurilor din chestiune, Ministerul Cultelor ungar a înființat pe lângă Perceptoratul regesc din Cluj o casierie fundamentală a sa și o secțiune a contabilității sale, pe care a atașat-o, ca organ de Stat, pe lângă Statul catolic, dar această secțiune a contabilității, la 1919, a fost simplaminte sechestrată de către Statul catolic, nemai permițându-se organelor ministerului să se ducă să vadă ce se face acolo.

În privința atitudinii sfidătoare a organelor de conducere ale Statului catolic față de autoritatea de Stat a României, ajunge să vă spun că secretarul general al Statului catolic, d-l dr. Pap Ianossy Bela, interogat de procurorul tribunalului Cluj, asupra îndrăznelii de a ține adunarea generală dela 19 Noemvrie 1931, în contra dispozițiilor primului-ministru și ministrului de interne, a declarat ritos:

„Statul catolic din Ardeal are drepturi consacrate în cursul veacurilor. Ministerul poate sau nu să le recunoască — pe un cuvânt al Ministerului nu ne putem baza, având instituțiile noastre trecut de veacuri“. (Zgomot, protestări).

D-lor, dacă astfel este... (Zgomot).

D-l Elemer Gyarfas: Voiu răspunde. (Înteruperi, zgomot).

D-l Laurențiu Oanea: ...dacă astfel este spiritul acestui organism, care ar trebui să fie în subordinea Ministerului Instrucțiunii, atunci nu o să vă mai mirați de nici una din faptele îndrăznețe ale conducătorilor lui. Astfel, nu o să vă mirați, între altele, nici de următorul fapt, nespus de caracteristic:

Falșificarea unui act ministerial.

În anul 1924 Statul catolic, ca „beatus possidens“, după cum îl numește comisiunea, avea un proces în curs în fața autorităților judecătorești și era firesc să aibă dela cineva o autorizațiune de a sta în justiție. Dela cine credea că o poate cere? Dela Ministerul Cultelor! Ministru al cultelor fiind pe atunci d-l Alexandru Lapedatu, într'un mod plin de curtoazie...

D-l Elemer Gyarfas: Și cuminte!

D-l Laurențiu Oanea: ...Ministrul nostru a răspuns că vă autoriză să stați în proces, ceea ce însemnează că dreptul acesta vi l-a dat ministerul, pentru că dacă d-voastră aveți, nu veneți să-l cerșiți, cum nu ați cerșit nici alte drepturi. (Aplauze prelungite).

Și atunci, d-lor, d-l Lapedatu dă o adresă prin care Statul catolic se autoriză „să stea în instanță în orice chestiuni judecătorești“.

Ei bine, știți d-voastră ce au făcut d-nii dela conducerea Statului catolic cu acest document? D-lor, l-au tradus în ungurește și l-au publicat, sub iscălitura de garanție a episcopului Majlath și a secretarului general, dar așa că după ultimele cuvinte ale textului românesc, în loc de punct, au pus virgulă și apoi lângă cuvintele: „poate stă în instanță“,

au mai adăogat trei cuvintele nevinovate, și anume: „ca persoană juridică“. (Zgomot, ilaritate).

D-lor, au adăogat prinurmare, în numele ministrului, ceva care nu eră în original și care este de o însemnătate deosebită.

În fața acestei falsificări, constatată de comisiune, la pagina 88 și 447, ce putea să facă d. prim-ministru? Să anuleze pur și simplu adresa d-lui Lapedatu, ceea ce d-l Iorga nici n'a uitat să facă. În adevăr, sub Nr. 168.134 din 1931 s'a anulat adresa în chestiune, prin următoarele rânduri trimise episcopului Majlath, la Alba-Iulia:

„În urma adresei Prea Sfinției Voastre Nr. 450 din 28 Mai 1924, Ministerul Cultelor și Artelor v'a făcut cunoscut prin adresa Nr. 28.038 din 1924, că Consiliul de administrație al Statului catolic, reprezentat prin P. S. Voastră, poate stă în instanță în orice chestiuni judecătorești. Cum această adresă este dată fără calitate de către Ministerul Cultelor și Artelor, deoarece acel minister nu eră competent să indice justiției cine este reprezentantul legal al Statului catolic și dacă Statul catolic sau reprezentantul său pot sau nu să stea în instanță, acestea fiind chestiuni de atributul instanțelor judecătorești, care puteau să le rezolve, pe baza actelor de autorizare și a legilor în vigoare, Ministerul retrage comunicarea făcută cu menționata adresă și vă roagă să binevoiți a o restitui în original.

D-l D. Pascu: Și n'a restituit-o!

D-l Laurențiu Oanea: Nu se poate restitui în original pentru că este completată cu cele trei „cuvintele“. (Mare ilaritate).

D-l Ștefan C. Ioan: D-l Gyarfás, să aducă adresa aici, ca s'o vedem și noi.

D-l Laurențiu Oanea: Aceasta, d-lor, este făcută în Mai 1931.

Și, continuă d-l prim-ministru: „Hotărîrea ce luăm prin aceasta este cu atât mai necesară, cu cât conducătorii Statului și-au permis să tipărească adresa în chestiune în publicațiuni oficiale (Anuarul Stului pe 1924: Az, erdélyi rom.-cath. status fontosabb jogtörténelmi Okmányai), într'o formă falsificată, adăogând la textul oficial: cuvintele: „ca persoană juridică“, calitate pe care statul român n'a recunoscut-o vreodată“.

Această adresă s'a dat la 20 Octomvrie 1931.

Ori, d-le coleg Gyarfás, odată ce onoratul Minister al Instrucțiunii Publice și al Cultelor, sub semnătura primului-ministru al Țării Românești, v'a retras adresa dela 1924 pe care eră în drept s'o retragă oricând din moment ce v-a

retras-o nu mai aveți dreptul să faceți uz de ea. Totuș, d-voastră continuați să faceți uz de acest quasi-document anulat, ceea ce nu este numai o nedelicateță și o insubordonare față de șeful guvernului (aplauze unanime), ci constituie o sfidare nemaipomenită la adresa suveranității statului român.

În adevăr, d-voastră la pagina 28 a memoriului către Roma, pentru a face pe Sf. Scaun să creadă că guvernul v'a autorizat în adevăr să stați înaintea instanțelor judecătorești, publicați din nou, în Ianuarie 1932, această adresă din chestiune. Spuneți, d-lor, era moral să faceți un astfel de lucru? Ei oare, n'aveam dreptul să spun că la Statul catolic avem de aface cu anumite mistificări pe care d-voastră, d-le prim-ministru, nu le puteți admite? Poate că dacă un astfel de lucru l-ar face senatorul d-voastră, E. Gyarfás, l-am ierta, dar dacă îl face președintele Statului catolic, care trebuie să fie subordonat Ministerului Cultelor, acest fapt grav nu poate fi trecut cu vederea și nu poate rămâne fără sancțiuni severe. (Aplauze unanime). Las la aprecierea Maturului corp, care este Senatul, să-și facă părerea pe care o merită acest gest. (Aplauze unanime).

D-l D. Pascu: În codul penal, acest fapt se chiamă altfel.

Concluziunile comisiei juridico-istorice.

D-l Laurențiu Oanea: Revenind la lucrarea comisiei istorico-juridică, ea are, în rezumat, următoarele concluzii:

I. Conform declarațiunii episcopului Fogarassy, care s'a opus mistificărilor Statului catolic, Statul catolic înființat în 1868, respectiv 1873, nu este continuarea Statului catolic din secolul al XVI-lea sau al XVII-lea.

El este o organizațiune nouă, pe baze protestante.

II) Noul stat catolic a luat ființă în 1873, în mod clandestin, cu abatere dela prevederile rescriptului imperial.

III) Nici Regele Ungariei, nici guvernul nici Parlamentul, n'au sancționat niciodată organizațiunea Statului catolic, ci au tolerat-o numai în mod provizoriu.

IV) Guvernul ungar a stabilit în mod precis că Statul catolic nu este proprietarul fondurilor deținute de el. Acelea sunt numai administrate „cu influență” lui.

V) Sf. Scaun n'a aprobat nici el organizațiunea Statului catolic, care este în flagrantă contradicțiune cu organizațiunea bisericii catolice universale.

VI) Guvernul ungar a preconizat disolvarea Statului catolic, rămânând să fixeze momentul când va află oportun“.

Aceste constatări ale comisiunii privesc situația Statului catolic, sub dominația maghiară și cu adausul că, conform indicațiilor Anuarului oficial al statului ungar, Statul catolic eră un simplu consiliu dependent de Minister.

In ceea ce privește situația Statului catolic sub dominațiunea românească, concluziunile Comisiunii noastre istorico-juridice, sunt următoarele:

Prin noua sa organizațiune, adică prin Statul organic din 1930, care a fost trimis la Roma, peste voința guvernului și a d-lui prim-ministru, după ce acesta a refuzat să-l aprobe — Statul catolic:

I) A șters dreptul de patron suprem al Regelui României asupra fondurilor administrate cu influența lui, trecându-l asupra episcopului de Alba-Iulia.

II) A eliminat dintre membrii de drept al organului său de conducere pe reprezentanții statului român.

III) A refuzat să se supună oricărui control al gestiunii sale din partea statului român, fapt care atinge în mod flagrant principiul suveranității statului, în virtutea căruia acesta controlează chiar fundațiunile particulare cu destinațiune publică.

IV) Și-a transformat Adunarea generală într'un veritabil Parlament maghiar, constituit din 240 membri deputați.

V) A grupat în sânul acestuia pe foștii slujbași superiori ai statului maghiar.

Da, d-lor, tot ce a fost slujbaș ungar și refuzând să depună jurământul de credință către statul român, îl întreține Statul catolic, în detrimentul statului nostru.

VI) A transformat școlile cari se susțineau din fondul de studii, în școli autonome ale Statului catolic și le-au pus în serviciul idealului politic maghiar.

VII) A pus în fruntea acestora, ca autoritate școlară conducătoare supremă, în calitate de director suprem, pe episcopul.

VIII) A transformat secțiunea de contabilitate atașată de către Ministerul Cultelor ungar, pe lângă Statul catolic, într'un serviciu al acestuia.

Acum, după toate acestea, vă rog d-lor senatori să binevoiți a ascultă concluziile Comisiunii istorico-juridice:

„Considerând că în urma Concordatului, încheiat între România și Sfântul Scaun, organizațiunea cunoscută sub numele „Statul romano-catolic ardelean“ și care nu a avut niciodată o existență de drept, și-a pierdut orice rost, și în fapt;

„Considerând că motivele care au determinat pe fostele

guverne ungare să tolereze această organizațiune, nu mai pot exista astăzi;

„Considerând că această organizațiune, care administrează cu pretențiunea de proprietară, fără nici un control și după bunul său plac, averi și fonduri publice, cu destinațiune culturală regnicolară, a devenit un pericol pentru siguranța Statului, suntem de părere că statul român are, în mod ne-tăgăduit, dreptul să facă să înceteze orice existență sau manifestațiune, în fapt, a acestei organizațiuni anacronice și periculoase“.

D-l Elemer Gyarfas: Acestea trebuiau spuse dela început!

D-l Laurențiu Oanea: Prinurmăre, d-lor senatori, nu am făcut nici o afirmațiune dela mine, când am spus că rezolvarea cu un ceas mai de vreme a acestei dureroase situațiuni cere măsuri definitive.

Personalitatea juridică.

D-lor, în capitolul ultim al Memoriului Statului catolic, pentru a justifica existența acestei organizații, se vorbește despre personalitatea juridică a Statului romano-catolic.

Voiu replică, foarte scurt, în această materie, pentru că lucrurile se prezintă tot așa de simplu și pentru că nu poate fi vorba aci de nici un fel de replică.

D-nealor fac întâiu o analiză teoretică-juridică și spun că există în Transilvania alte principii privitoare la personalitatea juridică — așa numitele realități — decât în Vechiul Regat, unde personalitatea juridică s'ar deduce prin concesiune dela stat, adică prin autorizarea statului.

D-lor, în adevăr, legea persoanelor juridice din 1924, pentru toate persoanele juridice cu caracter public, recunoaște o singură formațiune: autorizațiunea prin lege.

Nu se poate ca în dreptul public o personalitate juridică cu caracter public, care este o părțică din suveranitatea statului, să fie învestită altfel cu această situație juridică, decât — prin lege.

Dar, d-lor, este altfel în Transilvania? Am adus și pun la dispoziția d-lui Gyarfas „dreptul civil ungar“, scris de cel mai bun jurist al nostru, care în materie civilă a fost și cel mai bun jurist al Ungariei, d-l f. președinte al Curții de Casație, Gheorghe Plopu. Când d-sa a fost consultat de Ministerul Cultelor și și-a dat părerea, părerea sa s'a tipărit și a fost trimisă și la Budapesta, unde, în cercurile juridice nimeni nu a putut să spună altfel, deoarece nici în dreptul ungar, nici în dreptul din Transilvania, personalitatea juridică nu vine din nici o realitate.

La bunurile private, în calitate de proprietar particular, da, poate să provină din testamente și alte acte fundamentale, nu importă. Însă în materie de ordine publică, personalitatea juridică și în Transilvania, ca și la noi, în Vechiul Regat, ea a provenit numai din lege.

Din acest punct de vedere, situația d-voastră a fost cercetată de către Inalta Curte de Casație. În Pandectele Române, caietul I din 1925, la pagina 6, este publicată, chiar cu comentariile d-lui George Plopu, deciziunea Inaltei Curți de Casație, dată într'un proces al d-voastră, deciziunea Nr. 1.564 din 1924, dată în procesul d-voastră, pe care l-ați intentat contra statului român, pentru că a îndrăsnit să vă conturbe nițel în posesiunea Orfelinatlui therezian din Sibiu.

La Inalta Curte ați pierdut acest proces, constatându-se că Statul catolic nu este proprietarul imobilului din chestiune, ci numai administratorul, căruia statul român îi poate lua oricând dreptul de a-l administra mai departe, ceea ce în cazul din speță statul român a și făcut.

Având în vedere sentința Inaltei Curți de Casație și Justiție, urmează consecința logică, că d-l prim-ministru bine sfătuit și de colaboratorii d-sale din comisia istorică-juridică, a stat pe temeiuri legale nezguduite, când v'a trimis adresa Nr. 187.644 din 16 Noemvrie 1931, prin care vă puneă în vedere că „fiind în discuție însăși existența Statusului catolic, nu poate fi vorba de aprobare, sau de luarea la cunoștință a statutului organic“, trimis ministrului de Statul catolic, „neavând nici din trecut un statut aprobat de vreă autoritate competentă. Adunarea anuală a lui, convocată pe ziua de 19 Noemvrie a. c., nu se poate ține“, și „că orice hotărâri ale Statului catolic, aduse înainte de ce se va spune cuvântul autorizat și definitiv al guvernului român, le declar nule și neavenite“.

Din cele spuse până aci, rezultă ca rânduială juridică, că în materia de acordare cu personalități juridice, statul este îndreptățit să dea și să anuleze personalitatea juridică. Adică, chiar dacă statul a atribuit cuiva o personalitate juridică și de aceea se face uz în dauna cuiva, în special în dauna statului, a Regelui și a țării care ți-a dat-o, are dreptul țara să o retragă oricând. În ce privește personalitatea juridică a Statului catolic, ea nu se poate pune în discuție și este un neadevăr patent când d-voastră afirmați, la Roma, că statul v'a dat convenita personalitate juridică. Iar ceea ce afirmați în memoriu, pentru a produce atmosferă — fapt mai mult decât criticabil — este hotărârea Curții de apel din Cluj, în care afirmați că s'a examinat în instanță personalitatea juridică și vi s'a acordat. Aceasta constituie iarăși o eronare a adevărului.

D-l Elemer Gyarfas: Există hotărîrea!

D-l Laurențiu Oanea: Nu există nici o hotărîre! Se invoacă doar în motivare ceva, ce trebuie interpretat cu mai multă bună credință. Hotărîrea Curții de apel s'a dat pentru că din adresa falsificată de d-voastră, această Curte a primit impresiunea că Ministerul Cultelor, v'a recunoscut personalitatea juridică. Ori, câtă vreme d-l prim-ministru singur confirmă că n'ați avut niciodată personalitatea juridică și că ați falsificat acel text, Curtea de apel, informată cinstit și legal, nu v'ar fi dat această hotărîre, care de altfel, din moment ce adresa ministerială dela 1924 a fost anulată, și-a pierdut orice bază, nemai putând fi invocată.

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și ad-interim la Externe: Aș dori să se mântue astăzi. Interesul unei discuțiuni de felul acesta, stă în faptul că se poate răspunde la fiecare moment la argumentele care s'au adus dintr'o parte sau alta. Și eu, într'o deplină cunoștință de cauză, pot să răspund.

Statul catolic unguresc instituție contrară canoanelor Bisericii catolice.

D-l Laurențiu Oanea: Foarte scurt, voi mai spune numai câteva cuvinte în legătură cu partea finală a Memorului unde d-voastră arătați că dacă nu s'ar primi temeiul istoric, dacă nu s'ar primi temeiul legalist, dacă nu se va primi nici personalitatea juridică, apoi, Doamne! vă rămân ca sprijin canoanele. Dați-mi voie ca în privința unei autonomii catolice așa cum eră concepută în era maghiară, să vă citez teoria celui mai distins mare doctrinar al ei, d-l M. Bocskor, care la pagina 249 a lucrării pe care o invoacă și d-nealor, „Autonomia catolică ardeleană“, zice:

„Organizarea autonomică regnicolară a bisericii catolice, în sensul ca să cuprindă în ea și elementul laic, de drept se bazează pe amestecul statului; ea este alcătuită de puterea de Stat și, în bazele ei, este circumscrisă de acesta.

Organizarea legală a organului de conducere autonomică în preponderență laică și stabilirea în cadrele acesteia a îndreptăririi cărmuirii bisericii de către laici este o împuțernicire dată din partea statului, de care se bucură biserica, dacă vrea, și pe care o poate neglija, dacă nu ar voi-o, ci este o prescripție legală obligatoare, așa că în Ardeal, ierarhia, din punctul de vedere al dreptului de stat, nu este îndreptățită de a procedă singură în cadrul sferei prescise

de legi, ci anumite lucruri le poate hotărî și execută numai împreună cu laicii, „în înțelegere cu ei“ și cu „deopotriva plăcere a lor“.

Așa dar, d-lor senatori, după concepția lui Bocskor, care este cea mai mare autoritate la care se referă conducătorii Statului catolic, „Autonomia catolică“, nu este nici pe departe ceea ce se înțelege de obicei sub „autonomie“ și ceea ce ar voi să ne facă să credem d-nii dela Statul catolic.

Dimpotrivă, conform concepției ungurești, autonomia catolică este o părțică a suveranității naționale, o părțică din suveranitatea statului. Așa era sub unguri și deaceia au tolerat-o ungurii, pentru că voiau să ajungă la o autonomie catolică generală, făcând cu ajutorul ei din biserica catolică, un nou instrument de întărire al șovinismului lor și al persecuției în contra naționalităților.

Prinurmăre este categoric că, conducătorii Statului catolic nu au calitatea de a invoca autonomia care-i deservește.

Dar, d-lor, spun d-nealor că pot invoca în folosul lor canoanele. Rog pe d-l prim-ministru să vadă, că singura chestiune care a mai rămas să mai fie cercetată de onoratul guvern, este: canonicitatea Statului catolic. Să vedem, dacă există vreun text în canoane, care ar putea să fie la un moment dat, invocat, în baza Concordatului, în sprijinul Statului catolic? Memoriul invoacă canoanele 5, 6, 19, 39, 1.518, 1.519, 1.520 și 1.521 din Corpus Juris Canonici, al bisericii catolice. În canonul 1.521, după ce se vorbește despre suveranitatea episcopală în eparhia respectivă, se spune că: „totul se face de episcop, de toate răspunde episcopul, iar laicii, dacă sunt, au numai vot consultativ“. Acest canon 1.521, dispune pe lângă aceasta și despre administrațiunea averilor...

D-l Elemer Gyarfas: Dar nu contestă nimeni!

D-l Laurențiu Oanea:... „Ordinul locului (adică episcopul), să-și ia bărbați distinși, prudenți, de bun renume, pentru administrarea bunurilor“, etc., iar paragraful 2, spune: „dacă în administrațiunea bunurilor bisericești, fie dintr'un titlu legitim de fundațiune sau constituire, fie din voința ordinarului locului, au și laicii vreo parte, cu toate acestea întreaga administrațiune trebuie să se facă în numele bisericii și rămânând salvgardat dreptul ordinarului de a vizita, de a cere socoteală și de a prescrie modul de administrațiune“.

Față de această dispozițiune canonică, veți înțelege temerea exprimată de episcopul Fogarassy dela 1868...

D-l Elemer Gyarfas: Dar atunci nu există acest canon.

D-l Laurențiu Oanea: Nu a existat formularea de astăzi, a acestui canon, dar a existat un canon cu aceleași principii

și, dacă doriți, pot să vi-l citez. Prin urmare, d-lor, nici pe temeiul canonic Statul catolic n'are nici o ființă.

Nici în baza Concoradtului Statul catolic nu poate avea nici o ființă legală. Concordatul nostru, încheiat cu Sf. Scaun, nu face nici o pomenire și nici n'a vrut să facă vreo pomenire despre Statul catolic.

În baza tuturor celor spuse până aci, rămâne precis un fapt, și anume **că Statul catolic este un organ abuziv, este un detentor prin uzurpațiune a suveranității Statului nostru, cu care abuzează lucrând contra intereselor de Stat; deține imense bunuri ale Universității din Cluj, ale intereselor școlare, ale intereselor bisericesti.**

De încheiere, voi face câteva propuneri: dacă Statul catolic se va lichida, — și nici nu se poate admite o altă soluție — Biserica greco-catolică unită din Ardeal, al cărui credincios sunt, trebuie să-și ceară dreptul ei. Dacă până acum ea n'a putut să exercite vreodată acest drept, din cauză că Statul catolic n'a permis acest lucru — astăzi când avem Concordatul, averile cu caracter propriu zis catolice trebuie să fie trecute pe seama întregi biserici catolice din Ardeal, respectiv din întreaga țară.

În ce privește celelalte bunuri uzurpate de Statul catolic, urmează ca toate aceste bunuri cari se vor dovedi că sunt de origină și natură academică, să fie trecute în patrimoniul Universității, respectiv al Academiei de agricultură din Cluj, ceea ce este de natură școlară să treacă la școli.

Conform principiilor juridice, dreptul de a dispune asupra tuturor acestor bunuri, îi revine exclusiv statului, respectiv Regelui, ca patron și inspector suprem al acestora. Dreptul de patronat suprem emană din suveranitatea națională și acest drept îl are întreg și Majestatea Sa Regele nostru. (Aplauze prelungite).

D-le președinte, d-lor senatori, am terminat expunerea mea. Aștept răspunsul d-lui prim-ministru și ministru al cultelor, rezervându-mi dreptul la o replică. Țin totdeauna să se știe că la parchetul din Cluj există, cu privire la Statul catolic, o procedură penală, care, la un moment dat va necesita o ședință secretă a noastră, dacă nu se vor lua în modul cel mai grabnic măsurile pe cari suveranitatea Statului le reclamă în mod imperios. (Aplauze prelungite).

RĂSPUNSUL

D-lui Profesor N. IORGA

Președintele Consiliului de Miniștri
și Ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor

D-l Mihail Sadoveanu, președinte: D-l președinte al Consiliului de Miniștri are cuvântul.

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și adinterim la la Externe: D-le președinte, d-lor, trebuie să mulțumesc mai întâiu amândorora acelor cari au dezvoltat chestiunea Statutului catolic. D. Oanea s'a ostenit, se vede, de foarte multă vreme, a adunat un material bogat și prețios și a prezentat rezultatul cercetărilor sale cu acea pasiune, care este explicabilă, date fiind intențiile sale patriotice, așa de laudabile, și dată fiind și vârsta sa, care din nenorocire nu este vârsta mea. M'am deprins a cerceta toate chesitunile cu o liniște desăvârșită, a nu trece dincolo de marginile unor aprecieri cu îngrijire cântărite, și, în ceea ce privește soluțiile, a căuta totdeauna soluțiile acelea cari rezolvă mai mult, jignind mai puțin, în loc să mă opresc la soluțiile cari tocmai fiindcă jignesc mai mult, rezolvă mai puțin.

Mulțumesc și d-lui Gyarfas, pe care îl știu că face parte din elementele maghiare cele mai culte și cele mai cumpătate, și să-mi permită să spun, fără să jignesc sentimentele d-nealui, și cele mai patriotice, în sensul că își dă seama de nevoile unei solidarități între toate națiile cari se cuprind între hotarele României. Să-mi permită să-i fac în acelaș timp și un compliment: că a vorbit într'o foarte bună limbă românească, și, când ajungi a vorbi limba unui popor, înțelegi foarte multe lucruri pe cari nu le-ai înțelege altfel. Și, cu toate bănuelile, care în orice duel se aruncă dintr'o parte și alta, trebuie

să spun că am avut impresia unui om care a vorbit simplu și cu bună credință, apărând ceea ce crede că este dreptul său, deși se poate întâmpla să se înșele pe alocuri.

Cum d-sa este un om de bună credință, cred că va veni momentul când toată lumea va înțelege, că poate să existe o soluție, o singură soluție și această soluție, îndestulând drepturile Statului român, nu poate să atingă câtuș de puțin drepturile elementare ale poporului maghiar din Ardeal și din părțile vecine de a avea cât mai multe școli și de a păstra darurile cari s'au făcut unei Biserici, pe care, în amândouă formele sale, și cea romană și cea românească — nu „greco-catolică“, ci românească, — noi suntem obișnuiți a o respecta, cum noi respectăm orice religie pentru tot binele, pe care orice formulă religioasă îl aduce sufletelor amărîte și brutalizate ale epocii noastre.

În acest spirit vă voi da răspunsul. Și, cum eu sunt istoric, mi se va permite să nu fac considerațiuni istorice sprijinite pe necunoștința realităților și interpretate în spiritul altei vremi. De exemplu, când mi se vorbește mie de ce s'a petrecut pe vremea prinților calvini și de nevoia bisericii catolice, cu toate așezămintele sale, de a se apăra împotriva acestor prinți calvini, aceea era o epocă de intoleranță, când era necesar ca orișice religie să-și caute cetățui de apărare. Numai că Statul românesc nu li seamănă întru nimic. Deși suveranul nu este catolic, deși prezidez un minister în care sunt și catolici, românii uniți, dar majoritatea nu este constituită dintr'înșii, ci este constituită din ortodocși, nu există nici-o intențiune de a face rău nici unei biserici. Nu aveți nevoie de nici o cetățuie în ceea ce privește Statul român. Ne înclinăm adânc înaintea autorităților legale ale oricărei biserici existente în România. (Aplauze). Recunoaștem oricărei biserici să aibe întrucâtva, în oarecare măsură, dreptul de a crește copii, cari doresc să aibă o creștere mai curând religioasă și nu laică, ai celora ce sunt de acea religie.

Tot așa d-voastră ați vorbit de vremea iosefină. D-l Gyrfas, care este un om cunoscător în ceea ce privește trecutul Ardealului, al fostei monarhii, înainte austriacă, iar pe urmă austro-ungară, știe foarte bine ce înseamnă monarhie iosefină: înseamnă anti-clericalismul. Statul român nu practică anti-clerismul. Noi nu ne luptăm cu nici o biserică, pen-

trucă este biserică, ci dimpotrivă. În special ministerul, pe care am onoare a-l prezida și ași putea adăuga și Suveranul pe care am onoarea atât de mare, de a-L servi, apreciază necesitatea organizațiilor religioase, și orișice idee de anti-clericalism ne este cu desăvârșire străină. Nu suntem secularizatori. Nu suntem profanatori de biserici. Nu suntem oameni cari să dorim o singură școală: aceea care primește pecetea Statului. Și aceste pecetii a Statului nu-i dăm câtuși de puțin un caracter dușman bisericii.

Prinurmare, hotărît că în momentul de față nu aveți nevoie de cetățui. Nu atacă nimeni, prinurmare nu aveți nevoie să vă apărați.

N'aveți nevoie să ridicați ziduri noi.

D-l Șandor, care este un om plin de precauțiune, întinde un deget, ascuțit ca o săgeată, în direcțiunea colegului său, moderat, d-l Gyarfas, dar eu cred, că toate săgețile digitale ale d-lui Șandor...

D-l Iosif Șandor: La d-l Oanea.

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și adinterim la Externe: A, da, ele trec peste colegul d-sale. În cazul acesta, nu este pregătirea unei rezistențe a d-lui Gyarfas, așa încât nu am spus nimic.

Așa dar, în momentul de față n'aveți nevoie să ridicați ziduri noi. Și nu aveți nevoie să păstrați ziduri vechi care nu apără nimic, dar care trezesc bănueli. Gândiți-vă d-voastră că, în mijlocul acestui oraș liniștit, care are pază și o armată care poate interveni oricând să sprijine paza, s'ar apuca, în mijlocul Bucureștilor, să ridice o clădire, evident defensivă, dar prin aceasta chiar și ofensivă, și ar pune câteva tunuri și mitraliere la ferestre și balcoane. S'ar putea zice, că acesta este felul de a-și împodobi casa. Dar, cu toate acestea, vecinii ar prinde puținică umbră și s'ar întrebă: de ce omul acesta, care nu are nici o intențiune agresivă, se folosește de armele moderne cele mai perfecționate?

Nu, trecutul nu mă interesează de loc. Nu mă interesează de loc nici măsurile de la 1873. Fiecare Stat este liber să tolereze ce vrea, precum orice Stat, care vine pe urmă, poate să uzeze de suveranitatea sa, potrivit cu normele eterne de drept, fără nici o intențiune de a jigni pe nimeni. Fiecare

Stat este în drept să interpreteze în felul său, fără a atinge acele principii eterne, pe care nimeni nu le poate contesta, ceea ce îi revine lui sau, fiindcă sunteți amândoi ardeleni, ceea ce îi „competă“ lui, — noi avem numai competență, d-astră aveți și o „competere“, care este, uneori, un fel de competiție. (Ilaritate). Deci, la 1873, a putut să se ia o hotărâre, care nu ne privește și Statul, care eră acolo, a putut s'o îngăduie. Aceasta îl privește pe dânsul.

În felul acesta eu am terminat mai toate considerațiunile istorice. Dar nu mă privește nici atitudinea pe care a avut-o cutare episcop. Un episcop poate să spună: o organizație bisericească, în eparhia mea, este a mea, și dacă fac parte din biserica romano-catolică, aceasta înseamnă că eu sunt stăpân. Dar se poate găsi și un alt episcop, care trăind în mediul acela ardelenesc, în care este, fără îndoială, foarte mult spirit luteran, calvin, unitarian, care influențează și celelalte religii, să aibă o altă concepție. A fost influențat Șaguna, care și-a făcut cetățuia, împrumutând lucruri, care nu fac parte, propriu zis, din tradiția bisericii ortodoxe. Prin urmare, a fost influențat și cutare episcop catolic de spiritul acesta necatolic și a introdus anumite inovațiuni. Cunosc și eu lumea catolică, și am scris și eu capitole întregi de istorie a bisericii catolice, precum am scris și istoria bisericii românești, în care atâta catolicism s'a amestecat în cursul vremurilor. Am avut și noi aici, în România, episcopate catolice. Dacă n'au ajuns aceste lucruri la cunoștința d-voastră vă pot spune că au fost multe și vechi, mai vechi decât organizațiunile noastre; a fost un episcopat de Siret, a fost un episcopat de Baia, a fost un episcopat de Bacău, a fost un episcopat de Argeș, un episcopat de Severin, un episcopat al Cumanilor, care eră la Milcovia. Dar eu n'am găsit în nici un timp pe laicii de acolo amestecați în conducerea afacerilor bisericești. (Aplauze prelungite pe băncile majorității și ale partidului Național-Liberal).

Prin urmare, și din cunoștința bisericii catolice în întregime, și din cunoștința bisericii catolice pe pământul românesc, înainte de marele război, eu n'am întâlnit această formă. Și, pe lângă aceasta, n'am întâlnit încă un lucru: episcopatele acestea, la noi, n'au fost subordonate unui arhiepiscopat până în timpurile din urmă. Dar, când la noi, s'a întemeiat

un arhiepiscopat catolic, oricâte episcopate ar fi fost, acestea erau legate, în chip firesc, de arhiepiscopat. Arhiepiscopul trebuie să aibe cel dintâiu rost și nu se pot lua hotăriri de nici o dieceză fără să fie întărite de acel care este șeful. (Aplauze prelungite pe băncile partidului Național-Liberal și acelea ale majorității).

D-voastră ar trebui să-mi dovediți că organizația pe care v'ați dat-o, în condițiunile pe care le voiu arăta, este una a cării inițiativă a pornit dela șeful firesc al bisericii catolice.

Biserica catolică este o biserică universală; bisericile ortodoxe sunt biserici naționale. Biserica romano-catolică este o biserică, în care nu se poate face deosebire între unii și între alții. În sânul bisericii catolice oricine intră este catolic, cu aceleași drepturi și supus aceleași ierarhii. Naționalism în biserica catolică nu se poate face; este contra principiilor acestei biserici. Cineva își servește credința în biserică și își servește națiunea în afară de biserică. Dar, cum nu i-ar fi permis bisericii să exploateze națiunea pentru scopurile sale, nu-i este permis națiunii să exploateze biserica romano-catolică pentru scopurile sale. (Aplauze prelungite pe băncile partidului Național-Liberal și pe băncile majorității).

exploateze biserica romano-catolică pentru scopurile sale. (Aplauze prelungite pe băncile partidului Național-Liberal și pe băncile majorității).

D-l Elemer Gyarfas: Suntem de acord.

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și adinterim la Externe: Acestea sunt considerațiunile mele de caracter istoric, la care mai adaug încă un lucru: toate așezămintele pentru apărarea bisericii romano-catolice au fost făcute într'un moment, când în Ardeal există numai o categorie de catolici: catolici maghiari. Catolicii ceilalți, vă rog, catolicii saxoni, sași, trecuseră la luteranism; ici și colo, da, da, se mai găseau unele elemente colonizate recent; Maria Tereza, etc.

D-l Elemer Gyarfas: 40.000 sunt, d-le prim-ministru.

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și adinterim la Externe: Da, da, foarte bine, dar ați văzut că o știu.

D-l Laurențiu Oanea: (Intrerupe).

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și adinterim la Externe: Măcar în istorie lăsați-mă să mă descurc singur; a fost de ajuns să văd intențiunea d-lui Gyrafas, de a rectifica, pentru ca rectificarea să vină dela sine.

Dar, dați-mi voie, după aceea s'a ivit un număr foarte mare de credincioși catolici de rit românesc. Prin urmare, din acel moment, ori și ce problemă catolică a luat un alt caracter. (Aplauze prelungite, aprobări). Dacă acest caracter n'a fost recunoscut de diete, în ciuda leopoldinelor, care dădeau aceleași drepturi Românilor — împăratul a înșelat pe români cu un blid de linte, pe care aceștia nici măcar nu l-au mâncat; li-a fost înfățișat pe farfurie, de departe —, dacă dietele n'au recunoscut aceasta și au păstrat vechiul lor caracter medieval al unui catolic legat de o singură națiune, aceasta se datorește faptului că în aceste diete domnea un spirit pe care din fericire nu-l văd în Parlamentul român.

Nu vă puteți plânge că n'ați fost ascultat nu numai cu atențiune, dar cu deferență. Niciodată vre-o insultă n'a atins națiunea d-voastră pe care o respectăm pentru marele și nobilul său trecut și pentru toată tovărășia, pe care ne-o poate da întru apărarea și asigurarea civilizației occidentale. (Aplauze prelungite).

D-l Șandor Iosef: Vă mulțumesc, d-le prim-ministru! Să trăiți!

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și adinterim la Externe: Acolo însă erau altfel de oameni și altfel de vremuri. Oamenii pe care îi acoperă pământul, aceia nu mai sunt decât numai pentru cărțile de istorie, nu și pentru oamenii politici, înaintea judecății. Ei au trecut la o altă judecată, în care credem, și prin urmare nici o acuzațiune nu-i va atinge în mormintele lor.

Dar, după aceste constatări, vin la modesta mea acțiune față de problema de Stat care s'a ridicat, fără s'o fi căutat eu, poate din cauza unei zăbăvi explicabile la predecesorii mei, poate de pe urma unor acte bine intenționate, dar care nu erau corespunzătoare, trebuie să recunoaștem cu principiile esențiale de guvernare ale unei țări.

Desigur că se putea spune, atunci când părintele Majlath, coborîtor al unui Voevod ardelean, originar din Făgăraș, de bună viță românească, precum sunt și atîția dintre ei noștri care au trecut la d-voastră, căci așa a vrut fatalitatea istorică, atunci când părintele Majlath s'a prezentat la jurămînt, se putea spune, din partea persoanelor care hotărau la Curte: un episcop nu este o treime, este unul, și dacă d-voastră aveți dorința de a face un omagiu, îl puteți face personal. Ați fost însă primiți împreună.

Nu există pe lume o Curte mai primitoare decât cum este Curtea românească (aplauze puternice) și nu a existat pe lume un catolic mai fervent decât răposatul Rege Ferdinand, care în rugăciunile sale dela biserica catolică dela Iași găsea mîngâiere pentru toate suferințele războiului.

Regele Ferdinand nu trebuia pus, prin urmare, cu delicatul său simț catolic, în situațiunea de a spune: „Prea sfințite, nu te putem accepta în această tovărășie“.

Și, iarăși, când excelentul meu fost elev și actual coleg și prieten și reformator al organizațiunii bisericii românești, d-l Lapedatu, a fost întrebât dacă aveți dreptul să stați în justiție, el nu s'a gândit — fiecare dintre noi putem să avem scăpări din vedere — că nu d-sa poate crea, în forme pe care nu le prevede legea, o personalitate juridică. Și, atunci, v'a dat dreptul să stați în judecată. Și tot așa eu am avut dreptul mai târziu să vă spun: vă prezentați în judecată, aceasta vă privește, dar nu este cu aprobarea mea. Și tot ceiace pleacă dela starea d-voastră în justiție fără să aveți caracterul de personalitate juridică, din nenorocire pentru d-voastră, cari pierdeți vremea și osteneala, nu are valoare. (Aplauze).

Am citit și eu cartea d-lui Ghibu. Nu-mi este permis aci să mă ocup de persoane care nu sunt de față. D. Ghibu este un erudit foarte zelos, este un om care are credințe adânci, de un caracter aproape mistic, care, deși se ocupă de istorie, nu are spiritul istoric, care face pe cineva să vadă în acelaș timp mai multe laturi. Este un om de atac și de luptă, și a scris o carte din care fiecare tragem foloase. Mi-a înfățișat-o și mie.

Cu oroarea pe care o am pentru cărțile prea lungi, ca și pentru discursurile de aceiaș dimensiune, nu aș zice că

am citit pagină de pagină cartea d-lui Ghibu — nu eram ministru — dar m'am uitat în această carte și am văzut cece vede oricine, că, din motive de laicism sau alte motive, Statul ungar a avut față de „Statusul“ catolic, atitudinea pe care a avut-o. V'a plăcut, v'a displăcut, dar așa a fost.

Și adaug un lucru: veți avea dela Statul român, în toate împrejurările, mai mult respect față de așezămintele religioase, decât ați avut dela Statul ungar, cel refăcut la 1867, asupra căruia eră pecetea calvinismului de provincie al lui Tisza Kalman care a imprimat Statului maghiar caracterul lui, el, un Deák al lungii domnii tiranice a lui Colman Tisza. Nu veți avea dela noi, cari suntem ortodocși, decât cea mai largă înțelegere în cece privește orice recunoaștere și orice toleranță religioasă.

Acum câțeva vreme m'a supărat părintele Man — la Cameră — care venea cu dorința să trimit „forța brahială“ în Ardeal într'o ceartă dintre doi preoți. Cum se supărase, nu m'am putut opri să spun, că în această Românie tolerantă a trecut prin el un vânt sălbatec de fanatism medieval!

Nu vă puteți plânge de intențiile pe care le avem noi cu toții — și sunt fericit că le reprezint — în cece privește biserica d-voastră. Pe de altă parte vă asigur că, în cece privește liceele d-voastră, d-voastră ne-ați oferit să dăm oarecare sume, să sacrificăm unele licee și să păstrăm pe acelea cari rămân, și atunci, d-voastră ne dați o avere a cărei socoteală a început într'un fel și s'a isprăvit în altfel.

Eu aș fi foarte bucuros dacă aș putea să ajut pe ori și ce națiune îndreptățită, de caracter istoric, care se găsește în România, nu numai să-și păstreze toate așezămintele ei de cultură, care se găsesc în România, dar să le și desvolte.

Nu avem nimic de pierdut ca națiune și avem totul de câștigat ca Stat. (Aplauze).

M'am trezit — simplu cititor al broșurei d-lui Ghibu — într'un moment, o întrebare care se îndreptă și către ministrul de interne: Statul catolic din Ardeal ține o adunare de atâtea sute de persoane, un adevărat Parlament.

D-voastră trebuie să vă gândiți, în acest moment când d-voastră chemaseră-ți pe aceia pe cari îi credeți îndrituiți

a conduce fundațiunea Statului catolic, că eră vorba de o adunare și în acest caz noi trebuia să ne punem întrebară: Ce fel de adunare e aceasta și trebuia să vedem cine a chemat această adunare și trebuia să vedem, dacă| acel care a chemat această adunare, are dreptul de a adună anumite persoane.

Am întreat: Acest status catolic are o personalitate juridică pentru a putea chema pe acești domni?

Mi s'a spus: nu are.

Mi s'a dus actul d-lui Lapedatu. M'am uitat la dânsul și am zis: Nu este o recunoaștere de personalitate juridică.

Și atunci m'am sfătuit cu ministrul de interne și cu ceilalți membri din guvern, m'am sfătuit și cu ministrul de externe, d. Ghika, care este un foarte bun consilier.

La început, fără să-i fi întreat și pe dânsii, eu mi-am zis: dar dacă aş opri această adunare? Și m'am și gândit s'o opresc, și nimeni nu mi-ar fi putut face o acuzațiune că, în momentele grele, am oprit o adunare care nu avea o bază legală.

Mi s'a spus: atunci atențiunea, dar măsura vine prea târziu și ar trebui să procedăm cu mijloace de o oarecare violență.

Eu nu știam cât de larg este spiritul d-voastră și credeam, că mă găsesc înaintea unor oameni cari nu primesc nici un fel de tranzacție.

Și, astfel, am zis: mai bine să-i lăsăm. Inșă, în acelaș timp v'am înștiințat, că toate hotărârile pe care le veți lua, n'au pentru noi nici o valoare, (Aplauze puternice, îndelung repetate), fiindcă d-voastră nu sunteți recunoscuți ca organizațiune legală. (Aplauze).

Ați ținut adunarea. Ne-am găsit înaintea unor forme de organizație, de care nu vrem să știm. Noi nu ne putem ocupa de regulamentele unei fundațiuni, care nu este recunoscută de Statul român. După aceasta, ne-am gândit pe ce laturi se prezintă chestiunea aceasta, și atunci am găsit că se prezintă pe două laturi: pe o lature care este a suveranității Statului român, care creă organizații, care poate suprima organizații, afară de cele care se găsesc asigurate prin tratatele de pace, și, în cazul d-voastră, prin concordatul cu Sf. Scaun.

Nu este nici un caz, nu este nici celălalt. Dar, înainte de toate, Statul român are dreptul și datoria față de el însuși, este o chestiune de demnitate a acestui Stat, și cum nația căreia îi aparțineți este una din acele, care are un simț mai ascuțit al demnității individuale și al demnității oricărei organizațiuni, cum d-voastră vă sprijiniți de o concepție de drept, care este cea mai riguroasă din lume, nefiind nici în dreptul englez ceeace există la d-voastră, în ce privește observarea celor mai puțin însemnate în aparență, dintre formulele de drept, d-voastră trebuie să ne dați dreptate.

În același timp e o organizație bisericească și noi avem, ca și toată creștinătatea, nu numai cea apuseană, respect pentru Scaunul Apostolic. Sunt abia câteva ceasuri de când Majestatea Sa Regele a trimis urările cele mai călduroase Sfântului Părinte, cu ocazia jubileului său, și am făcut același lucru eu însumi. Avem, prin urmare, respect pentru acel care conduce biserica catolică și cu care am încheiat un concordat, de care suntem mulțumiți, sunt unii cari n'au fost mulțumiți, dar îi cred convingși, că sgomotul mare care s'a făcut atunci nu era îndreptățit.

Iar eu, unul, am făcut tot ce se poate, ca să se ajungă la legătura legală cu Sf. Scaun. Atunci m'am gândit: în ceeace privește canonicitatea, de ce n'am întrebat Sf. Scaun? Sf. Scaun ne poate da un sfat bun. Nu numai atât, dacă Episcopul de Roma s'a ridicat în cursul secolelor, la importanța ecumenică mondială, nu în sens constantinopolitan, ci în vechiul sens al cuvântului, aceasta se datorește faptului că toată lumea, când a fost chestie de dogmă, când a fost chestie de canoane, s'a adresat la Roma.

Roma fiind izvorul sigur de autenticitate. Printr'aceasta s'a ajuns dela modestul episcop de Roma, la șeful atât de puternic al întregii biserici occidentale, cu atâtea ramificații în lumea întreagă.

Aceasta a fost atitudinea mea.

Dar a venit părintele Majlath. Nu se poate plânge că nu a fost primit cu tot aceea ce se cuvine, cu ceeace francezul, care cel dintâiu a stabilit astfel de raporturi, numește „les égards“. Am întrebuițat tot ceeace puteam găsi în sufletul meu, ca respect și simțire pentru toate aspectele

sub cari se înfățișă această venerabilă personalitate pentru a-l primi bine. Nu m'a mulțumit, când a fost la Roma și nu a căutat locuință la Legația Română, și a căutat-o la colegium hungaricum. (Mirare pe băncile Senatului).

D-l Elemer Gyarfas: et germanicum...

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și adinterim la Externe: Vă rog, el însuș a recunoscut-o. (Intreruperi). Nu știți d-voastră mai bine decât dânsul.

D-l Elemer Gyarfas: Este collegium hungaricum, care este al Statului maghiar și este collegium...

D-l profesor N. Iorga, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul instrucțiunii, al cultelor și artelor și adinterim la Externe: Nu, nu vă las să sfârșiți fraza! Un episcop român, din România, face cel dintâiu pas la Legația Română și ia locuință în locul pe care Legația Română îl declară admisibil. (Aplauze). I-am spus-o fără nici-o pusărare și mi-a făgăduit că altădată nu va mai merge acolo, ci va merge la gazda pe care i-o va arăta legația țării... (Intreruperi).

Vă rog, nu introduceți nici un element de amărăciune. Lăsați-mă pe mine să merg cu tonul meu, pe linia mea, crezând că aduc un serviciu Statului român și d-voastră și înainte de toate acelei dreptăți înaintea căreia, în patruzeci de ani de maturitate a sufletului meu, m'am închinat întotdeauna; chiar când au fost cele mai sfinte datorii ale mele în cale și pe acelea le-am înlăturat și tot înaintea pragului dreptății am plecat genunchii mei. (Aplauze).

Ce a fost mai departe decât atât? Apoi ce poate fi mai departe decât atât: continuarea sau începerea într-o formă precisă, și prin delegatul Statului român, a unor discuții la Roma.

Iată, pe d. Ghibu l-am refuzat; am spus: nu trebuie să meardă d. Ghibu, care este ortodox și ortodox pasionat, care și-a fixat punctul de vedere, ci prin delegatul Statului român, prin delegatul catolic, numit de Statul român să se pornească negociațiuni precise cu Sf. Scaun, cum suntem îndatoriți prin însuși textul concordatului. În orice chestiune s'ar ridică — spune un articol din concordat — între Statul român și între organizațiunile bisericesti catolice

este indicat să se întrebe Sf. Scaun. Se găsește aici îndatorirea aceasta precisă a noastră.

Și este bine să nu se creadă nimeni nedreptățit, de oarece noi ne vom fi adresat la o autoritate înaintea căreia nimeni nu ar cuteză să spună nici un cuvânt. Căci Sf. Părinte va face ceea ce cere ierarhia catolică. Vă aduceți aminte, lucru pe care l-ați uitat, că există un arhiepiscop catolic în București. Va întreba pe arhiepiscopul catolic din București, pe care noi nu-l silim să facă nici un fel de declarații.

Eu știu, și știm, cu toții, care-i sunt datoriile față de Biserica căreia îi aparține. Nu-i facem nici o violență de conștiință. Va răspunde așa cum conștiința sa îi va indica. Va primi Sf. Scaun singura informațiune care nu poate fi bânuită, aceea care pleacă dela șeful catolicismului Regatului Român îi veți prezenta, cum ați și făcut-o, îi veți prezenta și mai departe punctul d-voastră de vedere, și-l va examina; vom prezenta și noi punctul nostru de vedere; — vor trece câteva zile și-l vom prezenta și noi. Și un ministru, care este catolic, d. Pop, se va duce la Roma, la timp, după ce chestiunea va fi examinată și va lua de acolo părerea Sf. Părinte.

Iar, dacă mă întrebați, care sunt bazele pe care înțeleg eu, ca reprezentant al Statului Român, să negociez, vi le spun în câteva cuvinte, încheind în felul acesta o discuțiune, care, dacă a durat aici mult, a durat în opinia publică, fără îndoială, prea mult, și nu din vina noastră.

Nu avem intențiunea de a spolia pe nimeni; orice fundațiune a cărei bază va fi arătată și verificată, o recunoaștem. Fundațiunile verificate aparținând Bisericii catolice, acestea sunt la dispoziția Bisericii catolice întregi, în amândouă formele sale, sub autoritatea aceluia care este în România șeful Bisericii catolice (aplauze unanime) și sub controlul financiar al Statului român. (Aplauze puternice).

D-l Mihail Sadoveanu, președinte: D-lor senatori, ridic sedința, și anunț pe cea viitoare pentru mâine, Sâmbătă, 13 Fevruarie, ora 15 p. m.

— Sedința se ridică la ora 21.